

Food and Agriculture
Organization of the
United Nations

8

FAO HEYVANDARLIQ VƏ BAYTARLIQ

təlimat

SÜDÇÜLÜK TƏSƏRRÜFATLARININ
SƏMƏRƏLİ İDARƏ OLUNMASINA
DAİR TƏLİMAT

SÜDÇÜLÜK TƏSƏRRÜFATLARININ
SƏMƏRƏLİ İDARƏ OLUNMASINA
DAİR TƏLİMAT

BİRLƏŞMİŞ MİLLƏTLƏR TƏŞKİLATININ ƏRZAQ VƏ KƏND TƏSƏRRÜFATI
TƏŞKİLATI və BEYNƏLXALQ SÜDÇÜLÜK FEDERASIYASI
tərəfindən nəşr edilmişdir

Bakı, 2022

Required citation:

FAO və IDF. 2022. *Südcülük Təsərrüfatlarının Səmərəli İdarə Olunmasına Dair Təlimat*. FAO Heyvandarlıq və Baytarlıq 8. Bakı.

The first edition of this guide was originally published by the Food and Agriculture Organization of the United Nations and the International Dairy Federation (IDF) in English as Guide to Good Dairy Farming Practices, 2004. It is available at www.fao.org/DOCREP/006/Y5224E/Y5224E00.htm and [ftp://ftp.fao.org/docrep/fao/006/y5224e/y5224e00.pdf](http://ftp.fao.org/docrep/fao/006/y5224e/y5224e00.pdf)

The designations employed and the presentation of material in this information product do not imply the expression of any opinion whatsoever on the part of the Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO) or International Dairy Federation (IDF) concerning the legal or development status of any country, territory, city or area or of its authorities, or concerning the delimitation of its frontiers or boundaries. The mention of specific companies or products of manufacturers, whether or not these have been patented, does not imply that these have been endorsed or recommended by FAO or IDF in preference to others of a similar nature that are not mentioned.

The views expressed in this information product are those of the author(s) and do not necessarily reflect the views or policies of FAO or IDF.

ISSN 1810-0708 [English version - Print]

ISBN 978-92-5-136613-4 [FAO]

© FAO, 2022

© FAO and IDF, 2011 (revised English edition)

© FAO and IDF, 2004 (original English edition)

Some rights reserved. This work is made available under the Creative Commons Attribution-Non-Commercial-ShareAlike 3.0 IGO licence (CC BY-NC-SA 3.0 IGO; <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/3.0/igo/legalcode>).

Under the terms of this licence, this work may be copied, redistributed and adapted for non-commercial purposes, provided that the work is appropriately cited. In any use of this work, there should be no suggestion that FAO endorses any specific organization, products or services. The use of the FAO logo is not permitted. If the work is adapted, then it must be licensed under the same or equivalent Creative Commons licence. If a translation of this work is created, it must include the following disclaimer along with the required citation: "This translation was not created by the Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO). FAO is not responsible for the content or accuracy of this translation. The original English edition shall be the authoritative edition."

Disputes arising under the licence that cannot be settled amicably will be resolved by mediation and arbitration as described in Article 8 of the licence except as otherwise provided herein. The applicable mediation rules will be the mediation rules of the World Intellectual Property Organization <http://www.wipo.int/amc/en/mediation/rules> and any arbitration will be conducted in accordance with the Arbitration Rules of the United Nations Commission on International Trade Law (UNCITRAL).

Third-party materials. Users wishing to reuse material from this work that is attributed to a third party, such as tables, figures or images, are responsible for determining whether permission is needed for that reuse and for obtaining permission from the copyright holder. The risk of claims resulting from infringement of any third-party-owned component in the work rests solely with the user.

Sales, rights and licensing. FAO information products are available on the FAO website (www.fao.org/publications) and can be purchased through publications-sales@fao.org. Requests for commercial use should be submitted via: www.fao.org/contact-us/licence-request. Queries regarding rights and licensing should be submitted to: copyright@fao.org.

Üz qabığı üçün fotosəkillər:

Solda və mərkəzdə: ©IDF

Sağda: ©FAO/Alberto Conti

Mündəricat

Ön söz	v
Minnətdarlıqlar	vi
Giriş	1
Səmərəli kənd təsərrüfatı təcrübəsinin əsasları	1
Hazırkı təlimat haqqında	1
Məqsədi və tətbiq sahəsi	2
Mövzu ilə bağlı digər istinadlar	2
Təvsiyələr necə təqdim olunur	3
Səmərəli kənd təsərrüfatı təcrübələri	5
1. Heyvanların sağlamlığı	5
2. Sağım gigiyenası	6
3. Qidalanma (yem və su)	7
4. Heyvanlara qayğı	8
5. Ətraf mühit	9
6. Sosial-iqtisadi idarəetmə	10
Faktiki məlumatlar	11
1. Heyvanların sağlamlığı	11
2. Sağım gigiyenası	17
3. Qidalanma (yem və su)	21
4. Heyvanlara qayğı	25
5. Ətraf mühit	30
6. Sosial-iqtisadi idarəetmə	34

Ön söz

Dünyada südçülük təsərrüfatlarının istehsal sistemləri gəlirliliyi insan və heyvanların sağlamlığı, heyvanlara qayğı və ətraf mühitin qorunması məsuliyyəti ilə əlaqələndirməyi bacarmalıdır. Eyni zamanda, südçülük təsərrüfatlarına tədarük zəncirinin əsas istehsalçıları kimi emal müəssisələrinin və müştərilərin tələbatını ödəyən istehsal üsullarını mənimsəməklə öz məhsullarına dəyər əlavə etmək imkanı verilməlidir.

Bu Təlimatda süd istehsal edən ayrı-ayrı fermerlərə öz fermalarında bu məqsədlərə necə nail ola biləcəyinə dair fəal tövsiyələr yer almışdır.

Südçülük təsərrüfatlarının səmərəli idarə olunmasına həsr olunmuş hazırkı Təlimat istənilən süd məhsulu istehsalı ilə məşğul olan südçülük təsərrüfatları üçün praktiki formatda yazılmışdır. Hazırkı Təlimat tətbiq olunarsa, təhlükəsiz, keyfiyyətinə zəmanət verilən süd və süd məhsullarının istehsalına və marketinqinə dəstək verəcək. Təlimatda təsərrüfat səviyyəsində istehlakçı təhlükəsizliyi ilə iqtisadi, sosial və ətraf mühitin idarə edilməsi arasındakı əlaqəyə diqqət yetirilmişdir.

Təlimat heyvanların sağlamlığı, süd gigiyenası, qidalanma, ətraf mühit və sosial-iqtisadi idarəetmənin əsas aspektlərini əhatə edən səmərəli südçülük təsərrüfatı təcrübəsinə töhfə verən bir çox fərdi təcrübələri ehtiva edir.

Bu təcrübələr bütün dünyada ən qabaqcıl təcrübələri əks etdirən təlimatlardan və mövcud zəmanət sistemlərindən götürüldüyündən, ayrı-ayrı təcrübələr südçülük təsərrüfatlarının mövcud olduğu müxtəlif regionlara tətbiq baxımından fərqli olacaqdır. Onların hüquqi cəhətdən məcburi olması nəzərdə tutulmur və oxucular öz vəziyyətlərinə uyğun olan təlimatları seçib həyata keçirməyə təşviq olunurlar.

Beləliklə, bu Təlimat global miqyasda işlənilib hazırlanacaq südçülük fermalarının təminat sistemlərinin işlənilib hazırlanması üçün real əsaslar təmin etmək məqsədi daşıyır, ayrı-ayrı ölkələrə və südçülük təsərrüfatlarına öz ehtiyaclarına uyğun olan sistemləri inkişaf etdirmək imkanı verir.

ƏSAS MƏQSƏD

Heyvanların sağlamlığı, südün gigiyenası, heyvanların qidalanması, heyvanlara qayğı, ətraf mühit və sosial-iqtisadi idarəetmə sahələri də daxil olmaqla südçülük fermasının idarə edilməsinin əsas aspektlərini əhatə edən, *südçülük təsərrüfatları üçün praktiki, təsərrüfat yönümlü, global miqyasda əldə edilə bilən Təlimat* işləyib hazırlamaq.

Helen Dornom
Sədr

*IDF/FAO Layihə Qrupu
IDF-nin Kənd təsərrüfatı
istehsalı üzrə
təsərrüfatı Daimi Komitəsi*

Berhe G. Tekola
Direktor

*Heyvandarlıq və heyvan
sağlamlığı bölməsi
BMT-nin Ərzaq və kənd
təsərrüfatı Təşkilatı*

Minnətdarlıqlar

Bu yeni Təlimat 2004-cü ildə Səməralı kənd təsərrüfatı təsərrüfatları üzrə IDF/FAO Hədəf Qrupu tərəfindən hazırlanmış ilk nəşrin yenilənmiş variantıdır.

IDF/FAO-nun Fermer Təsərrüfatların İdarə Edilməsi üzrə Daimi Komitəsinin Layihə Qrupuna aşağıdakı ekspertlər daxildir: Helen Dornom (Avstriya) - Sədr, Rejan Buşard (Kanada), Jude Capper (ABŞ), J. Erik Hillerton (Yeni Zelandiya), David Homer (Birləşmiş Krallıq), Eirini Fragkiadaki (Yunanıstan), Jamie Jonker (ABŞ), Cheryl McCrindle (CAR), Marie Natacha (Fransa), Marcin Preidl (Almaniya), M.U. Siddiqui (Hindistan), Olaf Thieme (FAO) və Yong-Suk Son (Cənubi Koreya). Qrupa Təlimat sənədinə fəal töhfə vermiş digər IDF ekspertləri tərəfindən dəstək təmin etmişlər: Elizabeth Berry (Böyük Britaniya), Olivier Cerf (Fransa), Robin Condron (Avstriya), Elisabeth Erlacher-Vindel (Heyvanların sağlamlığının qorunması üzrə beynəlxalq təşkilat (OIE), Ham Junsang (Cənubi Koreya), Mohan Namjoshi (İstanbul), Daniel Scholl (Kanada), Joerg Seifert (IDF), Rafal Artur Stachura (Polşa) və Vincent Turner (Cənubi Afrika).

Robert Qrinalın (AU) dəstəyi ilə məlumatları ardıcıl sənəd halına gətirdiyinə görə Helen Dornoma (Avstria) xüsusilə təşəkkür edirik. Sənədin ingilis dilindən fransız dilinə tərcüməsini təmin etdiyinə görə "FIL-IDF Kanada" bölməsinin əməkdaşı Pierre Doyle və "FIL-IDF Fransa" bölməsinin əməkdaşı Thierry Geslain-ə və ispan dilinə tərcüməni öz üzərinə götürdüynə görə "IDF Spain bölməsinin əməkdaşı Pedro Valentin-Gamazoya təşəkkür edirik. FAO-nun Heyvandarlıq və Heyvanların Sağlamlığının Qorunması bölməsi (AGA) Təlimatın FAO-nun digər rəsmi işçi dillərinə tərcüməsini və nəşrini təşkil etmişdir.

Giriş

SƏMƏRƏLİ KƏND TƏSƏRRÜFATI TƏCRÜBƏSİNİN ƏSASLARI

Südçülük təsərrüfatları üçün səmərəli idarəetmə təcrübələri birlikdə *Südçülük təsərrüfatlarının səmərəli idarə olunması* adlandırılmaqla səmərəli təcrübələrin tətbiqinə həsr olunmuşdur.

Bu təcrübələr istehsal olunan süd və süd məhsullarının təhlükəsiz və təyinatı üzrə istifadəyə uyğun olmasını, həmçinin südçülük fermasının iqtisadi, sosial və ətraf mühit baxımından gələcək uğurlarını təmin etməlidir.

Ən əsası, südçülük təsərrüfatları insanların istehlakı üçün qida istehsal edirlər və bu səbəbdən istehsal etdikləri südün təhlükəsizliyi və keyfiyyətindən əmin olmalıdırlar. Səmərəli südçülük təcrübələri qida sənayesinin və istehlakçıların ən yüksək gözləntilərini təmin süd istehsalının əsasını təşkil edir.

Süd və süd məhsullarının təhlükəsizliyini və yararlılığını təmin etmək üçün beynəlxalq hüquqi əsaslar Beynəlxalq Hüquqi Normalarda - Qida Gigiyenasının Ümumi Prinsiplərində (CAC/RCP 1- 1969, Düz. 4, 2003)¹ və Süd və Süd Məhsulları üçün Gigiyenik Normalarda (CAC/RCP 57-2004)² öz əksini tapmışdır. Bu Təlimatda həmin sənədlərdə fermer təsərrüfatlarında süd istehsalı ilə bağlı prinsiplər əsas götürülmüşdür. Təlimatda qeyd olunur ki, südçülük təsərrüfatları daha böyük süd məhsulları istehsalı və emalı zəncirinin tərkib hissəsidir və bu zəncirin bütün iştirakçıları - südçülük təsərrüfatları, südçülük təsərrüfatlarının təchizatçıları, südün daşınmasını və nəqlini, süd məhsulları və qida istehsalçıları, distributorlar, pərakəndə satıcılar və istehlakçılar – ümumilikdə qida təhlükəsizliyi və keyfiyyət təminatı idarəetmə sisteminin tərkib hissəsi olmalıdırlar. Südçülük təsərrüfatları bu baxımdan öz funksiyalarını məhsuldar kənd təsərrüfatı təcrübələrinin təsərrüfat səviyyəsində tətbiqini təmin etməklə yerinə yetirə bilərlər.

Səmərəli südçülük təcrübəsi həm də südün heyvanlara qayğı, sosial, iqtisadi və ətraf mühit baxımından davamlı və məsuliyyətli şəkildə sağlam heyvanlardan sağlamlığını təmin edir. Beləliklə, südçülük təsərrüfatlarının səmərəli idarə olunması südçülük müəssisəsinin qısa və uzunmüddətli gələcəyi baxımından risklərin səmərəli idarə olunması deməkdir. Bu Təlimat südçülük təsərrüfatlarını problemlərin baş verməsini gözləmək əvəzinə "proaktiv" qabaqlayıcı təcrübələri tətbiqinə təşviq edir.

Xülasə olaraq, bu Təlimatda yerli, milli və beynəlxalq miqyasda südçülük təsərrüfatının gələcəyini dayanıqlılığa əsaslanan təhlükəsiz, keyfiyyətinə zəmanət verilmiş süd məhsullarının istehsalı əsasında dəstəkləməklə südçülük təsərrüfatları üçün səmərəli kənd təsərrüfatı təcrübələri (GAP) ətraflı şəkildə izah edilmişdir.

¹ Recommended International Code of Practice – General Principles of Food Hygiene (Təvsiyə olunan Beynəlxalq Praktiki Normalar – Qida Gigiyenasının Ümumi Prinsipləri), CAC/RCP 1 – 1969. Bu saytda mövcuddur: www.codexalimentarius.net

² Code of Hygienic Practice for Milk and Milk Products (Süd və Süd Məhsullarının Gigiyenasına dair Praktiki Normalar), CAC/RCP 57 - 2004. Bu saytda mövcuddur: www.codexalimentarius.net

HAZIRKI TƏLİMAT HAQQINDA

Bir çox südçülük şirkətləri/kooperativləri və ölkələr öz süd məhsullarının təhlükəsizliyini və keyfiyyətini təmin etməyə istiqamətlənmiş təsərrüfatdaxili təhlükəsizlik və keyfiyyət təminatı proqramları tətbiq edirlər.

Bu sənədin məqsədi dünyada istifadə edilən müxtəlif süd təsərrüfatı sistemlərində əldə edilə bilən təcrübələrə əsaslanaraq fermerlər üçün təlimat təmin etməkdir. Bu təlimatda tətbiq olunan yanaşmalar aşağıdakılardır:

- *südçülük fermalarında fəal şəkildə idarə edilməli olan müvafiq aspektləri vurğulamaq;*
- *bu sahələrin hər biri ilə əlaqədar arzu olunan nəticələri müəyyən etmək;*
- *kritik təhlükələrə cavab verən səmərəli təcrübəni müəyyənləşdirmək;*
- *məqsədlərə nail olmaq üçün həyata keçirilməli olan nəzarət tədbirlərindən nümunələr təqdim etmək.*

Bu Təlimat südçülük təsərrüfatlarının sahibləri üçün onların xüsusi təsərrüfat fəaliyyəti sistemində uyğun şəkildə istifadə və ya tətbiq oluna biləcək mənbə kimi nəzərdə tutulmuşdur. Diqqət konkret, təsviri tədbirlərə/proseslərə deyil, arzu olunan nəticələrə yönəldilir. Təlimatın heç bir hüquqi statusu yoxdur və milli və ya beynəlxalq tələbləri əvəz etmir.

MƏQSƏDİ VƏ TƏTBIQ SAHƏSİ

Səmərəli südçülük təcrübəsinin əsas məqsədi ondan ibarətdir ki, heyvanlara qayğı, sosial, iqtisadi və ətraf mühit baxımından dayanıqlı idarəetmə təcrübələrindən istifadə etməklə, sağlam heyvanlardan təhlükəsiz, keyfiyyətli süd istehsalına nail olmaqdır.

Bu məqsədə nail olmaq üçün südçülük təsərrüfatları səmərəli təcrübəni aşağıdakı sahələrdə tətbiq etməlidirlər:

- *heyvanların sağlamlığı;*
- *sağım gigiyenası;*
- *qidalanma (yem və su);*
- *heyvanlara qayğı;*
- *ətraf mühit;*
- *sosial-iqtisadi idarəetmə.*

Bu Təlimatda qeyd olunan kateqoriyaların hər biri üzrə məhsuldar kənd təsərrüfatı təcrübələri sadalanır və istənilən nəticəyə nail olmaq üçün həyata keçirilə biləcək tədbirlər təklif olunur.

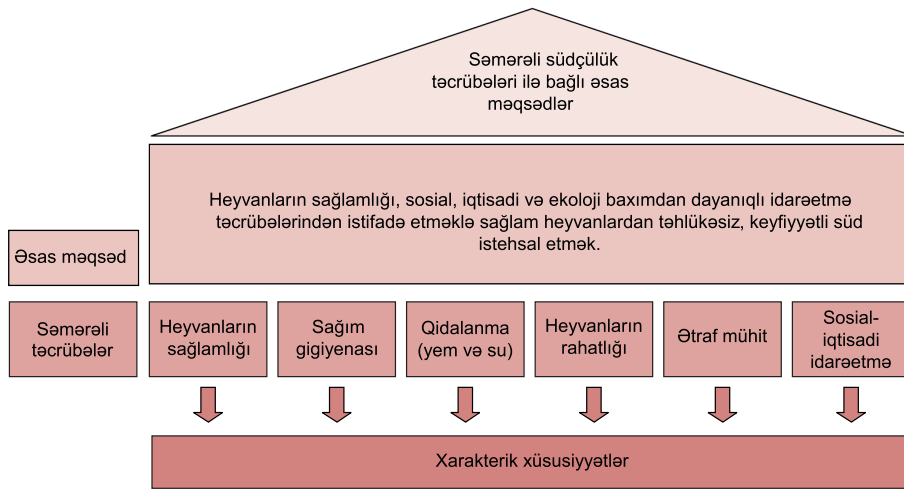
MÖVZU İLƏ BAĞLI DİGƏR İSTİNADLAR

Bu Təlimatın hazırlanması zamanı bir sıra mənbələrə istinad edilmişdir; Codex Alimentarius (CODEX), Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Ərzaq və Kənd Təsərrüfatı Təşkilatı (FAO), Beynəlxalq Südçülük Federasiyası (IDF), Heyvanların Sağlamlığı üzrə Ümumdünya Təşkilatı (OIE), Dayanıqlı Kənd Təsərrüfatı Təşəbbüsü (SAI) kimi təşkilatların beynəlxalq nəşrləri, o cümlədən müxtəlif ölkələrdə təsərrüfatdaxili zəmanət proqramlarının sayı.

Xüsusilə, məhsul kənd təsərrüfatı təcrübələri (və ya təsərrüfatdaxili keyfiyyət təminatı proqramları) üçün ayrı-ayrı, şirkət və ya ölkə üçün xüsusi təlimatlar hazırlayarkən aşağıdakı sənədlərə istinad edilməlidir:

- *Codex Alimentarius (Ərzaq məhsulları ilə bağlı normalar): Ərzaq məhsullarının Gigiyenası - Baza Sənədləri (4-cü nəşr)³.*
- *Codex Alimentarius (Ərzaq məhsulları ilə bağlı normalar): Təvsiyə olunan Beynəlxalq Normalar – Ərzaq məhsullarının Gigiyenasının Ümumi Prinsipləri CAC/RCP 1 – 1969³.*

- *Codex Alimentarius (Ərzaq məhsulları ilə bağlı normalar): Süd və süd Məhsulları üçün gigiyenik normalar CAC/RCP 57 - 2004*³.
- *Codex Alimentarius (Ərzaq məhsulları ilə bağlı normalar): Heyvanların düzgün qidalandırılması normaları CAC/RCP 54-2004*³.
- *FAO: Qida Keyfiyyəti və Təhlükəsizliyi Sistemləri – Qida gigiyenası və zərərlərin təhlili və mühüm nəzarət nöqtəsinə (HACCP) dair təlim təlimatı sistemi (1998)*⁴.
- *OIE: Quruda yaşayan heyvanlarla bağlı beynəlxalq baytarlıq normaları*⁵.
- *SAI Platforması: Dayanıqlı Südcülük Təsərrüfatı Prinsipləri və Təcrübələri (2009)*⁶.

³ bu saytdan əldə oluna bilər: www.codexalimentarius.net

⁴ bu saytdan əldə oluna bilər: www.fao.org

⁵ bu saytdan əldə oluna bilər: www.oie.int

⁶ bu saytdan əldə oluna bilər: www.saiplatform.org

Səmərəli kənd təsərrüfatı təcrübələri

1. HEYVANLARIN SAĞLAMLIĞI

Süd verən heyvanlar sağlam olmalı və effektiv baytarlıq proqramı tətbiq edilməlidir.

Südcülük təsərrüfatlarının səmərəli idarə olunması	Südcülük təsərrüfatlarının səmərəli idarə olunmasına nail olmaq üçün tətbiq olunan tədbirlərdən nümunələr	Bu tədbirlərin məqsədləri
1.1 Xəstəliyə davamlı sürü formalaşdırmaq	<p>1.1.1 Yerli ətraf mühitə və əkinçilik sisteminə uyğun cinsləri və heyvanları seçmək</p> <p>1.1.2 İdarəetmə bacarıqlarına, yerli şəraitə və torpaq, infrastruktur, yem və digər istehsal vasitələrinin mövcudluğuna əsaslanaraq sürü ölçüsünü və mal-qaranın sayını müəyyən etmək</p> <p>1.1.3 Heyvanların sağlamlığının qorunmasına məsul olan orqanlar tərəfindən tövsiyə edilən və ya tələb olduğu kimi bütün heyvanları peyvənd etmək</p>	Sürünün xəstəliklərə dözümlülüyünü artırmaq / stressi azaltmaq
1.2 Təsərrüfatlarda xəstəliklərin yayılmasının qarşısını almaq	<p>1.2.1 Yalnız sağlamlıq vəziyyəti məlum olan heyvanlar (həm sürü, həm də ayrı-ayrı heyvanlar) almaq və göstəriş olduqda onları təsərrüfata karantindən keçməklə daxil etmək</p> <p>1.2.2 Heyvanların təsərrüfata və təsərrüfatdan kənara daşınması zamanı nəqliyyat vasitələrindən xəstəliklərin yayılmamasını təmin etmək</p> <p>1.2.3 Qonşu ərazilərdən qaynaqlanan risklərə nəzarət etmək və etibarlı maneələr təmin etmək</p> <p>1.2.4 Mümkün olduqda, insanların və vəhşi heyvanların fermaya girişini məhdudlaşdırmaq</p> <p>1.2.5 Zərərvericilərlə mübarizə proqramı hazırlamaq</p> <p>1.2.6 Yalnız məlum mənbədən olan zərərsiz avadanlıqlardan istifadə etmək</p>	Təsərrüfatların biotəhlükəsizliyini təmin etmək Heyvanları sağlam saxlamaq Heyvanların hərəkəti xəstəliklərlə bağlı beynəlxalq /milli/regional nəzarət qaydalarına riayət edin
1.3 Sürünün sağlamlığına nəzarət etmək üçün səmərəli proqram hazırlamaq	<p>1.3.1 Bütün heyvanların doğuşdan ölənədək identifikasiyasını sistemli şəkildə təmin etmək</p> <p>1.3.2 Təsərrüfat ehtiyaclarına, eləcə də regional və milli tələblərə cavab verən profilaktik tədbirlər planı ilə sürünün sağlamlığının effektiv idarə etmək</p> <p>1.3.3 Heyvanlarda vaxtaşırı xəstəlik əlamətlərini yoxlamaq</p> <p>1.3.4 Xəstə heyvanlara tez və lazımı qaydada qulluq göstərmək</p> <p>1.3.5 Xəstə heyvanları təcrid olunmuş vəziyyətdə saxlamaq</p> <p>1.3.6 Xəstə və müalicə olunan heyvanların südünü ayırmaq</p> <p>1.3.7 Bütün müalicələrin yazılı qeydlərini aparmaq və sağalmış heyvanları müəyyən etmək</p> <p>1.3.8 Əhəlinin sağlamlığına təsir edə bilən heyvan mənşəli xəstəliklərlə (zoonozlarla) mübarizə aparmaq.</p>	Təsərrüfatların biotəhlükəsizliyini təmin etmək Heyvanları sağlam saxlamaq Heyvanların hərəkəti xəstəliklərlə bağlı beynəlxalq /milli/regional nəzarət qaydalarına riayət edin
1.4 Bütün kimyəvi və baytarlıq dərmanlarından göstərişə uyğun istifadə etmək	<p>1.4.1 Yalnız təchizatına və istifadəsinə müvafiq qanunlarla icazə verilən dərmanlardan istifadə etmək</p> <p>1.4.2 Kimyəvi dərmanlardan təlimata uyğun istifadə etmək, dozaları diqqətlə hesablamaq və saxlama tələblərinə riayət etmək</p> <p>1.4.3 Baytarlıq dərmanlarını yalnız baytar həkimlər tərəfindən təyin edildiyi kimi istifadə etmək</p> <p>1.4.4 Kimyəvi və baytarlıq dərmanlarını təhlükəsiz saxlamaq və məsuliyyətlə idarə etmək</p>	Süddə kimyəvi qalıqların yaranmasının qarşısını almaq

2. SAĞIM GİGİYENASI

Süd gigiyenik şəraitdə sağılmalı və saxlanmalıdır. Südün sağılması və saxlanması üçün istifadə olunan avadanlıq uyğun olmalı və onlara yaxşı qulluq olunmalıdır.

Südçülük təsərrüfatlarının səmərəli idarə olunması	Südçülük təsərrüfatlarının səmərəli idarə olunmasına nail olmaq üçün təklif olunan tədbirlərdən nümunələr	Bu tədbirlərin məqsədləri
2.1 Sağım prosedurlarının heyvanlara xəsarət yetirməməsinə və ya südə çirkləndiricilərin* qarışmamasını təmin etmək	2.1.1 Xüsusi sağım rejiminin tələb olunduğu ayrı-ayrı heyvanları müəyyənləşdirmək 2.1.2 Yelinin sağım üçün hazırlanmasını təmin etmək 2.1.3 Heyvanları ardıcıl sağım üsullarından istifadə etməklə müntəzəm olaraq sağmaq 2.1.4 Xəstə və ya müalicə olunan heyvanlardan sağılan südü müvafiq şəkildə utilizasiya üçün ayırmaq 2.1.5 Sağım avadanlığının düzgün quraşdırılmasını və saxlanmasını təmin etmək	Heyvanları gigiyenik sağım üçün hazırlamaq Sağım və süd saxlamaq üçün uyğun, baxımlı və təmiz avadanlıqdan istifadə etmək Südü çirkləndiricilərdən qorumaq
2.2 Sağımın gigiyenik şəraitdə aparılmasını təmin etmək	2.2.1 Kifayət qədər təmiz su təchizatı təmin etmək 2.2.2 Saxlanma yerinin hər zaman təmiz olmasını təmin etmək	Südü gigiyenik şəraitdə sağmaq
2.3 Sağımdan sonra südlə düzgün davranmanı təmin etmək	2.3.1 Sağıcıların əsas gigiyena qaydalarına əməl etməsini təmin etmək 2.3.2 Sağım avadanlığının hər sağımdan sonra təmizlənməsini və lazım gəldikdə dezinfeksiya edilməsini təmin etmək 2.3.3 Südün müəyyən edilmiş müddətdə soyudulmasını və ya emal üçün çatdırılmasını təmin edin 2.3.4 Südün saxlandığı yerin təmiz və səliqəli olmasını təmin etmək 2.3.5 Südün saxlanıldığı avadanlığın südü müəyyən edilmiş temperaturda saxlamaq üçün müvafiq olmasını təmin etmək 2.3.6 Südün saxlanıldığı avadanlığın təmizlənməsini və zəruri hallarda hər süd yığılmasından sonra dezinfeksiya olunmasını təmin etmək 2.3.7 Südün açıq şəkildə toplanması üçün maneəsiz girişi təmin etmək	Sağıldıqdan sonra südün xarab olmasını minimuma endirmək Südü gigiyenik şəraitdə soyutmaq və saxlamaq

* Çirkləndirici dedikdə, qida təhlükəsizliyinə və ya yararlılığına xələl gətirə biləcək hər hansı bioloji və ya kimyəvi maddə, yad cisim və ya qəsdən qidaya əlavə olunmayan digər maddə nəzərdə tutulur.

3. QIDALANMA (YEM VƏ SU)

Heyvanları uyğun keyfiyyət və təhlükəsiz məhsullarla qidalandırmaq və suvarmaq tələb olunur.

Südcülük təsərrüfatlarının səmərəli idarə olunması	Südcülük təsərrüfatlarının səmərəli idarə olunmasına nail olmaq üçün təklif olunan tədbirlərdən nümunələr	Bu tədbirlərin məqsədləri
3.1 Yem və su təchizatını dayanıqlı mənbələrdən təmin etmək	<p>3.1.1 Sürünün yem və suya olan tələbatının ödənilməsinə təmin etmək üçün qabaqcadan planlaşdırma aparmaq</p> <p>3.1.2 Yem yetişdirərkən qidalandırıcı maddələr, suvarma və zərərvericilərlə mübarizə baxımından etibarlı metodlardan istifadə etmək</p> <p>3.1.3 Ferma üçün istehsal vasitələrini dayanıqlı sistemlər təbii edən təchizatçılardan əldə etmək</p>	<p>Sürünü kifayət qədər yem və su ilə təmin etmək</p> <p>Südlük heyvan yemi istehsalının ətraf mühitə potensial təsirini məhdudlaşdırmaq</p>
3.2 Heyvan yeminin və suyunun uyğun miqdarda və keyfiyyətdə olmasını təmin etmək	<p>3.2.1 Heyvanların qidalandırıcı maddələrə olan ehtiyaclarının ödənilməsinə təmin etmək</p> <p>3.2.2 Südlük heyvanlara verilən yemin məqsədə uyğun olmasını və onların südünün və ya ətinin keyfiyyətinə və ya təhlükəsizliyinə mənfi təsir göstərməməsinə təmin etmək.</p> <p>3.2.3 Müvafiq keyfiyyətli suyun verilməsini və təchizatın müntəzəm olaraq yoxlanılmasını və saxlanmasını təmin etmək</p> <p>3.2.4 Kimyəvi dərmanlar və yem məhsulları ilə işləmək üçün müxtəlif avadanlıqlardan istifadə etmək</p> <p>3.2.5 Kimyəvi dərmanların otlarlarda və yem bitkilərində düzgün istifadə olunmasını təmin etmək və onlardan istifadədən çəkinmək müddətlərinə riayət etmək</p> <p>3.2.6 Heyvan yemlərinin və ya heyvan yemlərinin komponentlərinin müalicəsi üçün yalnız təsdiq edilmiş kimyəvi dərmanlardan istifadə etmək və onlardan istifadədən çəkinmək müddətlərinə riayət etmək</p>	<p>Heyvanları keyfiyyətli yemlə sağlamaq</p> <p>Su ehtiyatlarını və heyvan yemi materiallarını kimyəvi çirklənmədən qorumaq</p> <p>Təsərrüfat işlərindən qaynaqlanan kimyəvi çirklənmənin qarşısını almaq</p>
3.3. Yemin saxlanma şəraitinə nəzarət etmək	<p>3.3.1 Müxtəlif sortlar üçün nəzərdə tutulmuş ayrı-ayrı yemlər</p> <p>3.3.2 Yemin xarab olmasının və ya çirklənməsinin qarşısını almaq üçün müvafiq saxlama şəraiti təmin etmək</p> <p>3.3.3 Kiflənməmiş və ya keyfiyyətsiz yemdən imtina etmək</p>	<p>Mikrobioloji və ya toksinlə çirklənmənin və ya qadağan olunmuş yem inqrediyentlərinin və ya kimyəvi preparatlarla çirklənmiş yemlərin səhvən istifadəsinin qarşısını almaq</p> <p>Heyvanları keyfiyyətli yemlə sağlamaq</p>
3.4. Təsərrüfata gətirilən yem məhsullarının izlənməsini təmin etmək	<p>3.4.1 Mümkün olduqda, heyvan yemini təsdiq edilmiş keyfiyyətə zəmanət proqramı olan təchizatçılardan almaq</p> <p>3.4.2 Təsərrüfata gətirilən bütün yem və ya yem inqrediyentlərinin uçotunu aparmaq</p>	<p>Südlük heyvanlara verilən yemlərin keyfiyyətinə təchizatçı və ya fermer tərəfindən zəmanət verilməlidir</p> <p>Südlük heyvanlar üçün uyğun olmayan yemlərin istifadəsinin qarşısını almaq</p>

4. HEYVANLARA QAYGI⁸

Heyvanlar aşağıdakı “beş sərbəstliyə” uyğun olaraq saxlanılmalıdır:⁸

- Susuzluq, aclıq və qida çatışmazlığından uzaq olmaq
- Diskomfortdan uzaq olmaq
- Ağrı, zədə və xəstəlikdən uzaq olmaq
- Qorxudan uzaq olmaq
- Heyvan davranışının nisbətən normal nümunələrində iştirak etmək sərbəstliyi

Südcülük təsərrüfatlarının səmərəli idarə olunması	Südcülük təsərrüfatlarının səmərəli idarə olunmasına nail olmaq üçün təklif olunan tədbirlərdən nümunələr	Bu tədbirlərin məqsədləri
4.1 Heyvanların susuzluqdan, aclıqdan və yem çatışmazlığından korluq çəkməməsini təmin etmək	4.1.1 Bütün heyvanları hər gün kifayət qədər yem və su ilə təmin etmək 4.1.2 Adekvat su və yem tədarükünü təmin etmək məqsədilə hər heyvan başına düşən yem və/yaxud əlavə yem təchizatını tənzimləmək 4.1.3 Heyvanları zəhərli bitkilərdən və digər zərərli maddələrdən qorumaq 4.1.4 Müntəzəm olaraq yoxlanılan və təmin olunan keyfiyyətli su təchizatı həyata keçirmək	Sağlam, məhsuldar heyvanlar
4.2 Heyvanların narahat olmamasını təmin etmək	4.2.1 Binaları və doldurub-boşaltma qurğularını maneələrdən və təhlükələr yaratmayacaq şəkildə layihələndirmək və quraşdırmaq 4.2.2 Kifayət qədər yer və təmiz yataq yeri təmin etmək 4.2.3 Heyvanları əlverişsiz hava şəraitindən və onun nəticələrindən qorumaq 4.2.4 Qapalı şəraitdə saxlanılan heyvanları lazımi havalandırma ilə təmin etmək 4.2.5 Heyvanların saxlanıldığı və hərəkət etdikləri yerlərdə uyğun döşəmə və ayaqaqlılar təmin etmək 4.2.6 Yükləmə-boşaltma zamanı heyvanları xəsarət və əziyyətlərdən qorumaq və onların daşınması üçün müvafiq şərait yaratmaq	Heyvanların ekstremal iqlim şəraitindən qorumaq Təhlükəsiz saxlanma mühiti təmin etmək
4.3 Heyvanları ağrı, xəsarət və xəstəliklərdən qorumaq	4.3.1 Sürünün sağlamlığını səmərəli şəkildə təmin etmək məqsədilə proqram hazırlamaq və heyvanları mütəmadi olaraq müayinə etmək 4.3.2 Lüzumsuz ağrıya səbəb olan prosedurlardan istifadə etməmək 4.3.3 Müvafiq doğum və süddən kəsmə təcrübələrinə riayət etmək 4.3.4 Cavan südlük heyvanların satışı üçün müvafiq prosedurlar tətbiq etmək 4.3.5 Heyvanları axsaqlıqdan qorumaq 4.3.6 Süd verən heyvanları mütəmadi olaraq sağmaq 4.3.7 Südlük heyvanlara zərər verə biləcəyindən zərərli sağım təcrübələrindən çəkinmək 4.3.8 Heyvanlar təsərrüfatda ehtiyatlı olunduqda, onlara lazımsız stress və ya ağrı verməmək.	Əsaslandırılmış və humanist davranışlar Yaxşı sanitariya şərtləri Ağrı, zədə və xəstəliklərin qarşısının alınması Ağrı, zədə və xəstəliyin vaxtında müalicəsi Ağır yaralanan və ya sağalmaz xəstə heyvanları humanist şəkildə məhv etmək
4.4 Heyvanların qorxmasını təmin etmək	4.4.1 Fərmanın infrastrukturunu və sürünün idarə olunma qaydalarını müəyyənləşdirərkən heyvanların davranışlarını nəzərə almaq 4.4.2 Mal-qara ilə davranış və heyvandarlıq bacarıqlarını inkişaf etdirmək üçün müvafiq təlimlər keçmək 4.4.2 Mal-qara üçün uyğun olan qurğu və avadanlıqlardan istifadə etmək	Heyvanlar insanlardan, onlarla davranışlarından və şəraitdən daha az qorxurlar. Heyvanların və insanların təhlükəsizliyi
4.5 Heyvanlar üçün normal davranış imkanları yaratmaq	4.4.8 Heyvanların istirahəti və sosial davranışlarına lüzumsuz şəkildə xələf gətirməyən sürü idarəetmə və heyvandarlıq prosedurlarından istifadə etmək	Hərəkət sərbəstliyi Sürü davranışları və üstünlük verilən yuxu pozası kimi digər davranışları qoruyub saxlamaq

Heyvanlara qayğı ilə bağlı daha ətraflı məlumat üçün, bu sənədə istinad edin: IDF Guide to Good Welfare in Dairy Production 2008 (Südcülük təsərrüfatlarında heyvanlara səmərəli qayğı məsələlərinə dair IDF Təlimatı) www.fil-idf.org

⁸ Bu sənədlə uyğunlaşdırılmışdır: 'Five Freedoms', (Beş sərbəstlik), Kənd təsərrüfatı heyvanlarının müdafiə Şurası (Farm Animal Welfare Council), U.K. www.fawc.org.uk

5. ƏTRAF MÜHİT

Süd istehsalı fermanı əhatə edən yerli mühitlə balanslaşdırılmış şəkildə idarə olunmalıdır.

Südcülük təsərrüfatlarının səmərəli idarə olunması	Südcülük təsərrüfatlarının səmərəli idarə olunmasına nail olmaq üçün tətbiq olunan tədbirlərdən nümunələr	Bu tədbirlərin məqsədləri
5.1 Ətraf mühit baxımından dayanıqlı ferma təsərrüfatı sisteminin tətbiqi	5.1.1 Su və qidalandırıcı maddələr kimi təsərrüfat ehtiyatlarından səmərəli və dayanıqlı şəkildə istifadə etmək 5.1.2 Südcülük təsərrüfatında ətraf mühit çirkləndiricilərinin yaranmasını minimuma endirmək 5.1.3 Mal-qaranı ətraf mühit təsirlərini minimuma endirəcək şəkildə idarə etmək 5.1.4 Enerji resurslarını düzgün seçmək və istifadə etmək 5.1.5 Fermada biomüxtəlifliyi* qorumaq və yaxud	Südcülük təcrübələri qanunla müəyyən edilmiş və cəmiyyətin gözləntilərinə cavab verir
5.2 Müvafiq tullantıların idarə edilməsi sistemində malik olmaq.	5.2.1 Təsərrüfat tullantılarını azaltmaq, təkrar istifadə etmək və ya təkrar emal etmək üçün müvafiq təcrübələrdən istifadə etmək 5.2.2 Ətraf mühit təsirlərini minimuma endirmək üçün tullantıların saxlanması və utilizasiyasını idarə etmək	Südcülük təcrübələrinin ətraf mühitə potensial təsirini məhdudlaşdırmaq Südcülük təcrübələrini müvafiq qaydalara uyğun tətbiq etmək
5.3 Südcülük təsərrüfatı fəaliyyətlərinin yerli ətraf mühitə mənfi təsir göstərməməsinə təmin etmək	5.3.1 Təsərrüfatda süd məhsullarının dövriyyəsinə təmin etmək 5.3.2 Yerli ətraf mühitin çirklənməsinin qarşısını almaq üçün kənd təsərrüfatı və baytarlıq dərmanlarından və gübrələrdən düzgün istifadə etmək 5.3.3 Südcülük təsərrüfatı işlərinin ümumi gedişatının yüksək keyfiyyətli qida məhsulunun toplandığı müəssisə üçün uyğun olmasını təmin etmək	Süd istehsalının yerli ətraf mühitə təsirini minimuma endirmək Südcülük təsərrüfatının müsbət imicini təmin etmək

* Biomüxtəliflik və ya "bioloji müxtəliflik" ekosistemdəki müxtəlif həyat formalarının sayı ilə əlaqədardır. Ferma təsərrüfatı kontekstində bu, təsərrüfatda mövcud olan canlıların müxtəlifliyi (heyvan, bitki və digər həyat formaları) ilə bağlıdır.

6. SOSIAL-İQTİSADI İDARƏETMƏ

Südcülük təsərrüfatı fermerlərə və onların daha geniş icmalarına iqtisadi və sosial faydalar təmin edir. Südcülük təsərrüfatlarının idarə olunması müəssisənin sosial və iqtisadi risklərini idarə etməyə də kömək edir.

Südcülük təsərrüfatlarının səmərəli idarə olunması	Südcülük təsərrüfatlarının səmərəli idarə olunmasına nail olmaq üçün təklif olunan tədbirlərdən nümunələr	Bu tədbirlərin məqsədləri
6.1 İnsan resurslarının səmərəli və məsuliyyətli idarə edilməsini həyata keçirmək	<p>6.1.1 Dayanıqlı iş təcrübələrini tətbiq etmək</p> <p>6.1.2 İşçiləri milli qanunlara və təcrübəyə əsaslanaraq işə götürmək</p> <p>6.1.3 İnsan resurslarını səmərəli idarə etmək, onların iş şəraitinin qüvvədə olan qanunlara və beynəlxalq konvensiyalara uyğun olmasını təmin etmək</p> <p>6.1.4 Təsərrüfatda iş mühitinin müvafiq əməyin mühafizəsi və təhlükəsizliyi tələblərinə uyğun olmasını təmin etmək</p>	<p>İşçilərin iş yüklərinin dayanıqlı olmasını təmin etmək</p> <p>Əmək məhsuldarlığını yaxşılaşdırmaq</p> <p>Südcülük təsərrüfatının işçilərini istismardan qorumaq</p> <p>İşçilər, mal-qara və infrastrukturla bağlı riskləri məhdudlaşdırmaq</p>
6.2 Təsərrüfat işlərinin təhlükəsiz və bacarıqla yerinə yetirilməsini təmin etmək	<p>6.2.1 Südcülük təsərrüfatında işləri yerinə yetirmək üçün müvafiq prosedurlara və avadanlıqlara malik olmaq</p> <p>6.2.2 İşçiləri öz işlərinə uyğun olaraq öyrətmək/təlimləndirmək</p> <p>6.2.3 İşçilərin öz tapşırıqlarını bacarıqla yerinə yetirmələrini təmin etmək</p> <p>6.2.4 Təlim, məsləhət və müdaxilələr üçün səriştəli şəxsləri seçmək</p>	<p>Kənd təsərrüfatı müəssisəsinin sosial məsuliyyət daşımalarını təmin etmək</p> <p>İşçilər, mal-qara və infrastrukturla bağlı riskləri məhdudlaşdırmaq</p>
6.3 Müəssisəni maliyyə dayanıqlığını təmin etmək üçün idarə etmək	<p>6.3.1 Maliyyə idarəetmə sistemlərini tətbiq etmək</p> <p>6.3.2 Müəssisənin məhsuldarlıq və/yaxud gəlirlilik məqsədlərinə töhfə verən kənd təsərrüfatı təcrübələrini tətbiq etmək</p> <p>6.3.3 Maliyyə risklərini idarə etmək üçün qabaqcadan planlaşdırma aparmaq</p>	<p>Mənfəətliliyi artırmaq</p> <p>Müəssisənin maliyyə dayanıqlılığı ilə bağlı riskləri məhdudlaşdırmaq</p>

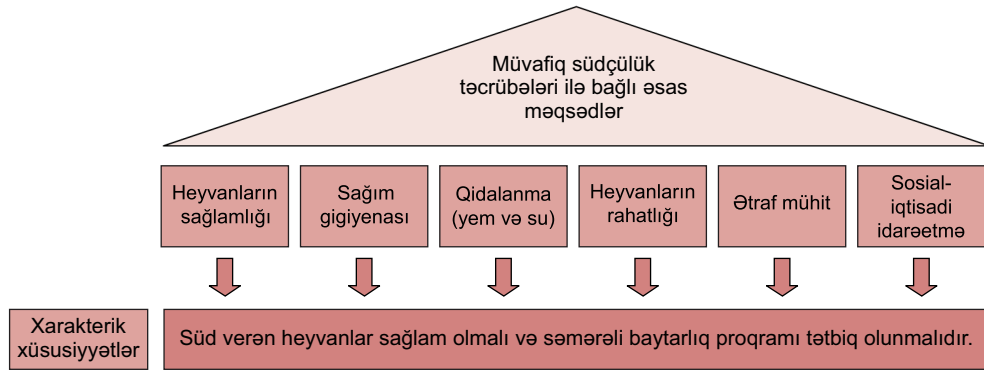
Faktiki məlumatlar

1. HEYVANLARIN SAĞLAMLIĞI

Bu Faktiki məlumat sənədində süd verən heyvanların sağlam olmasını və effektiv sağlamlıq proqramının mövcud olmasını təmin etmək üçün südçülük təsərrüfatlarının idarə edilməsi təsvir edilir. Bununla belə, təcrübələrin heç də hamısı bütün hallarda tətbiq oluna bilməz və milli, beynəlxalq və ya bazar tələblərini nəzərə almaq tələb oluna bilər.

Heyvanların sağlamlığı üçün təklif olunan kənd təsərrüfatı təcrübələri aşağıdakı başlıqlar altında verilmişdir:

- *Xəstəliklərə qarşı dayanıqlı sürü formalaşdırmaq.*
- *Təsərrüfatda xəstəliklərin yayılmasının qarşısını almaq.*
- *Sürünün sağlamlığının səmərəli idarə edilməsi üçün proqram olmalıdır.*
- *Bütün kimyəvi dərmanlardan və baytarlıq dərmanlarından göstərişlərə uyğun istifadə edilməlidir.*

1.1 Xəstəliklərə davamlı sürü formalaşdırmaq

1.1.1 Yerli ətraf mühitə və təsərrüfat sistemində uyğun cinsləri və heyvanları seçmək

Fərqli südlük heyvan növləri və cinsləri ilə bağlı fərqli tələblər vardır. Yerli ətraf mühitə uyğun olan südlük heyvanların seçilməsi heyvanların sağlamlığı və rifah problemlərinin məhsuldarlığa yaratdığı riskləri xeyli azaldacaq. Heyvanların ekstremal iqlim şəraitinə uyğunlaşma qabiliyyəti, yemin keyfiyyəti, heyvanların yerli parazitlərə (xüsusilə gənələlər) və endemik xəstəliklərə qarşı qazanılmış müqaviməti xüsusi əhəmiyyət kəsb edir.

Heyvanlara olan tələblər də təsərrüfat sistemində görə dəyişir. Qapalı şəraitdə saxlanılan heyvanlar yoluxucu xəstəliklərə daha çox məruz qala bilər, açıq məkənlərdə daha çox sayda saxlanılan heyvanlar isə parazitər infeksiyalara daha çox meyllidirlər. Fərqli yerlərdən gətirilən heyvanlar, daha əvvəl məruz qaldıqları xəstəliklər və immunitetin yaranması ilə əlaqədar yeni yerdə endemik xəstəliklərə qarşı həssas ola bilərlər.

1.1.2 Sürünün ölçüsünü və mal-qaranın miqdarını idarəetmə bacarıqlarına, yerli şəraitə və torpaq, infrastruktur, yem və digər istehsal vəsaitlərinin mövcudluğuna əsaslanaraq müəyyən etmək

Daha böyük sürülər və daha yüksək mal-qara sıxlığı adətən daha yüksək səviyyədə təşkilati, infrastruktur və idarəetmə bacarığı tələb edir. Bu ixtisaslaşmış südçülük sistemlərində risklər artır. Xəstəlik yükləri daha yüksək ola bilər və müdaxilə tələb edən ayrı-ayrı heyvanları müəyyənləşdirmək və müalicə etmək daha çətin ola bilər. Ciddi nəticələrə səbəb olan riskləri idarə etmək üçün səmərəli planlaşdırma və idarəetmə bacarıqları tələb olunur.

İnkişaf etməkdə olan ölkələrdə həddən artıq mal-qara sıxlığı, quraqlıq və yağınlar mal-qaranın sıxlığı müəyyənləşdirilərkən nəzərə alınmalıdır. Kəskin mövsümi dəyişikliklər (məsələn, musson yağışları, qalın qar, sıfırdan aşağı temperatur, yüksək rütubət və ya istilik) ilin vaxtından asılı olaraq müxtəlif təsərrüfat sistemlərinin (məsələn, qapalı şərait və ya otlaqlar) olmasını tələb edə bilər. Yem ehtiyatı bütün gözlənilməz hallar üçün diqqətlə planlaşdırılmalıdır, çünki südlük heyvanlar daima keyfiyyətli yem və su mənbəyinə ehtiyac duyurlar.

1.1.3 Yerli heyvanların sağlamlığını qoruyan orqanlar tərəfindən tövsiyə və ya tələb olunan qaydada bütün heyvanları peyvəndləmək

Peyvəndləmə mal-qaranın spesifik patogenlərə qarşı immunitetini artırmaqla xəstəliklərin təsirini məhdudlaşdırmağın səmərəli üsullarından biridir. Baytarlıq orqanları südçülük fermalarına onların əraziləri üçün tövsiyə olunan xüsusi vaksinlər haqqında məlumatlandırma bilərlər. Bəzi südçülük rayonlarında, südçülük təsərrüfatlarından mal-qaranı ciddi yoluxucu xəstəliklərə qarşı peyvənd etmək qanunla tələb olunur.

1.2 Xəstəliklərin təsərrüfata daxil olmasının qarşısını almaq

1.2.1 Yalnız sağlamlıq vəziyyəti məlum olan heyvanları (həm sürü şəklində, həm də ayrı-ayrılıqda) almaq və göstəriş olduqda onların fermaya gətirilməsinə karantin vasitəsilə nəzarət etmək

Yoluxucu xəstəliklərin yayılmasının qarşısını almağın ən təsirli yolu mala-qara sürüsünü qapalı şəraitdə saxlamaqdır. Bu o deməkdir ki, heç bir yeni heyvan sürüyə girə bilmir və daha əvvəllər sürüyə qatılmış heyvanlar sürüdən ayrıldıqdan sonra yenidən sürüyə daxil olmur. Praktiki baxımda buna nail olmaq çətin, bu baxımdan da hər hansı heyvanın sürüyə daxil olmasına ciddi nəzarət olunmalıdır. Xəstəlik riskinin artması heyvanların örüş və ya digər qurğulardan birgə istifadə etdiyi zaman da baş verə bilər.

Təsərrüfata təqdim edilməzdən əvvəl bütün südlük mal-qara sürüləri və ayrı-ayrı heyvanlar mənşə ərazi və yeni məkan üçün xarakterik olan xəstəliklərə qarşı yoxlanılmalıdır. Bütün heyvanların aşağıdakı sənədləri olmalıdır:

- *Heyvanın mənşəyini izləməyə imkan verən identifikasiya sistemi (doğuşdan ölümədək identifikasiya sistemi); və*
- *Heyvanların sağlamlıq/xəstəlik vəziyyətini və aparılmış və ya aparılmaqda olan hər hansı müvafiq testləri, müalicələri, peyvəndləri və ya digər prosedurları təfərrüatlandıran bəzi Satıcı Beyannaməsi və ya sağlamlıq sertifikatı forması.*

Südlük mal-qaranın potensial satıcıları öz heyvanları üçün heyvanların müvafiq daimi sağlamlıq qeydlərini aparmalıdırlar. Satıcının sürüsündəki heyvanların sağlamlıq vəziyyəti də təsdiqlənməlidir. Bu, xüsusilə uzun inkubasiya dövrü olan paratuberkulyoz və s. xəstəliklər baxımından mühümdür əhəmiyyət kəsb edir.

Heyvanların sağlamlıq vəziyyəti məlum olmadıqda, onlar karantində və ya müvafiq müddət ərzində mövcud heyvanlardan ayrı saxlanılmalıdır.

Sürüyə qatılacaq heyvanlar gətirilərkən yoxlanılmalı və onlarda genə kimi xarici parazitlər olmamalıdır. Xəstə heyvanlar qəbul edilməməlidir. Sürüyə qatılacaq bütün heyvanları təsərrüfata gətirilərkən daxili parazitlərə görə müalicə etmək barədə düşünmək müsbət təcrübədir.

Heyvanların fermaya və fermadan kənara bütün hərəkətlərinin qeydləri aparılmalıdır.

1.2.2 Heyvanların fermaya və fermadan kənarda daşınmasının xəstəlik törətməməsinin təmin etmək

Potensial diri mal-qara alıcıları həmişə heyvanların xəstə olub-olmadığını soruşmalı və bu barədə məlumatlandırılmalıdırlar. Yaxşı olar ki, heç bir xəstə və ya zəif heyvan diri-diri daşınmasın. Fermada istənilən evtanaziyayı müvafiq təlim keçmiş əməliyyatçı və ya baytar həyata keçirməlidir.

Xəstə və ölü heyvanların utilizasiyası xəstəliyin yayılma riskini minimuma endirəcək şəkildə və OIE-nin Quruda yaşayan heyvanlarla bağlı beynəlxalq baytarlıq normalarındakı təlimatlara və yaxud yerli normalara uyğun aparılmalıdır. Məsələn, nəqliyyat vasitələri xəstəliyin yayılma riskini minimuma endirmək üçün müvafiq tədbirlər görmədən ölü və ya xəstə heyvanları bir fermadan digər fermaya daşımamalıdır.

1.2.3 Qonşu torpaq sahələrindən və təsərrüfatlardan qaynaqlanan risklərə nəzarət etmək və etibarlı maneələr təmin etmək

Xüsusilə qonşu təsərrüfatlardan olan sürünün və ya naxırın sağlamlığına təsir edə bilən yerli (endemik) xəstəliklər və yaxud ekzotik xəstəliklərdən xəbərdar olmaq. Təsərrüfatlar arasında və təsərrüfatlar daxilində xəstəliyin yayılması riskinin olmaması üçün heyvanları müvafiq qaydalara uyğun saxlamaq.

1.2.4 Mümkün olduqda, insanların və vəhşi heyvanların fermaya girişini məhdudlaşdırmaq

Bir sıra təsərrüfatlara girib-çıxan insanlar (və nəqliyyat vasitələri) təsərrüfatlar arasında xəstəlik yaya bilirlər. Avtosisternləri (süd qəbul edən nəqliyyat vasitələri) və ictimai yollar heyvan peyinindən təmiz saxlanılmalıdır. Təsərrüfata giriş-çixış "zəruri" hallarla məhdudlaşdırılmalı və xəstəliyin yayılmasını minimuma endirmək üçün müvafiq proseslər tətbiq edilməlidir. Fermaya gələnlər xəstəliyin fermaya və ya fermadan kənara ötürülməsi riski yüksək olan ərazilərə daxil olarkən təmiz qoruyucu geyim və təmiz, dezinfeksiya olunmuş ayaqqabı geyinməlidirlər. Bütün ziyarətçilərin lazımı şəkildə qeydiyyatı aparılmalıdır. Xəstəlik həm insanlara, həm də insanlardan vəhşi təbiətə yayıla bilər. Zəruri olmadıqca ziyarətçilər heyvanlarla təmasdan çəkinməlidirlər.

1.2.5 Zərərvericilərlə mübarizə proqramı hazırlamaq

Zərərvericilərin çoxala, xəstəlik törədə biləcəyi və yaxud südün təhlükəsizliyinə və keyfiyyətinə təsir göstərə biləcəyi bütün ərazilərdə zərərvericilərlə müvafiq mübarizə tədbirlərinin görülməsi təmin edilməlidir. Zərərvericilərin çoxaldığı yerlər, xüsusilə də həmin yerlərdə peyin yığınları, mal-qara tullantıları və s. kimi xəstəlik törədiciləri varsa, ləğv edilməlidir. Sağım zalında, yem və su anbarlarında və heyvanların saxlanıldığı ərazilərdə də zərərvericilərə qarşı mübarizə tədbirləri tələb oluna bilər. Zərərvericilərin növləri coğrafi əlamətlərə görə dəyişir, lakin yerli heyvanları, gəmiriciləri, quşları və həşəratları əhatə edə bilər.

1.2.6 Yalnız məlum mənbədən olan təmiz avadanlıqlardan istifadə etmək

Təsərrüfata gətirilən bütün kənd təsərrüfatı və baytarlıq avadanlıqları təmiz olmalı və xəstəliyin yayılmasının qarşısını almaq üçün tədbirlər görülməlidir. Bu, avadanlığın mənşəyi və necə istifadə edildiyi ilə bağlı sualların verilməsini əhatə edə bilər. Ümumi istifadə olunan və ya borc götürülmüş avadanlıqlarla daha çox diqqətli olmaq tələb olunur.

1.3 Sürünün sağlamlığına nəzarət etmək üçün səmərəli proqram hazırlamaq

1.3.1 Doğuşdan ölümə qədər bütün heyvanların fərdi olaraq eyniləşdirilməsinə imkan verən identifikasiya sistemindən istifadə etmək

Bütün südlük heyvanlar onlarla təmasda olan bütün insanlar tərəfindən asanlıqla identifikasiya oluna bilməlidir. İstifadə olunan sistemlər daimi olmalı və ayrı-ayrı heyvanların doğumdan ölümə qədər unikal şəkildə identifikasiyasına tanınmasına imkan verir. Eyniləşdirmə sistemlərinə misal olaraq qulaq birkalarının vurulması, döymə, soyuq damğalama və mikroçiplər kimi radiotezlik identifikasiyası (RFID) tədbirləri daxildir.

1.3.2 Təsərrüfat ehtiyaclarına, eləcə də regional və milli tələblərə cavab verən profilaktik tədbirlər planı ilə sürünün sağlamlığının effektiv idarə etmək

Sürünün sağlamlığının qorunmasına yönəlik proqramlar bütün mal-qaranı sağlam və məhsuldar saxlamaq məqsədi daşıyır. Onlar fermanın müvafiq heyvan xəstəliklərinin, o cümlədən daxili və xarici parazitlərin diaqnostikası, müalicəsi, qarşısının alınması və nəzarət üzrə təcrübələri əhatə etməlidir. Sürünün sağlamlığına ardıcıl yanaşmanı təmin etmək vacibdir, bu baxımdan da bütün işçilər fermanın sürünün sağlamlıq proqramından xəbərdar olmalı və onu anlamalıdır.

Proqram heyvandarlığın bütün aspektlərini, həmçinin südcülük təsərrüfatlarının heyvanların sağlamlığına uyğun idarə olunması təcrübələrini əhatə etməlidir. Buraya baytarlıq orqanları tərəfindən və ya təchizat müqavilələri vasitəsilə xəstəliklərlə əlaqədar tələb olunan müayinə, peyvənd və/yaxud mübarizə tədbirləri daxil ola bilər.

Effektiv peyvəndlər mövcud olduqda, onlardan xəstəliklərə qarşı müqaviməti artırmaq üçün istifadə edilə bilər. Müvafiq alternativ strategiya olmadıqda qoruyucu tədbirlər kimi profilaktik müalicə tələb oluna bilər.

Sürünün sağlamlığına yönəlik effektiv baytarlıq proqramları baytarlar kimi müvafiq ixtisaslı insanlarla məsləhətləşərək hazırlanmalıdır.

1.3.3 Heyvanlarda vaxtaşırı xəstəlik əlamətlərini yoxlamaq

Bütün heyvanlar mütəmadi olaraq müşahidə edilməli və yoluxucu xəstəliyin aşkarlanmasına və dəqiq diaqnozuna kömək etmək üçün sübut edilmiş üsullardan istifadə olunmalıdır. Bəzi faydalı vasitələrə rektal termometrlər, heyvanların davranışı və bədən vəziyyəti ilə bağlı müşahidələrin aparılması və bulamanın müayinəsi daxil ola bilər. Heyvanları xəstəliklə əlaqədar yoxlamaq üçün laboratoriya və ya digər testlər lazım ola bilər. Sürü və / yaxud heyvan səviyyəsində xəstəliklərin testləri qanunla müəyyən edilmiş xəstəliklərə nəzarət proqramları və ya icmaların süd toplama/sürü yaxşılaşdırma mərkəzləri vasitəsilə də həyata keçirilə bilər.

Çoxalma və reproduktivlik haqqında ətraflı qeydlər aparılmalı və heyvanlar müvafiq mərhələlərdə müşahidə edilməlidir, çünki bir çox xəstəlik çoxalma ilə bağlıdır.

Heyvanların müalicəsi və gələcəkdə xəstəlik halların qarşısının alınması üçün əsas səbəb(lər) müəyyənləşdirmək məqsədilə klinik xəstəliklər araşdırılmalıdır. Dırnaqlara qulluq proqramları kimi müntəzəm idarəetmə təcrübələri axsaqlıq hallarını azalda bilər.

1.3.4 Xəstə heyvanlara tez və lazımi qaydada qulluq göstərməlidir

Dəqiq diaqnozdan sonra sübuta yetirilmiş metodlarla bütün xəstəliklər, zədələr və nasaz sağlamlıq halları müalicə edilməlidir. İnfeksiyanın yayılmasını və patogenlərin mənbəyini minimuma endirmək üçün xəstə heyvanlar müvafiq qaydada müalicə edilməlidir.

1.3.5 Xəstə heyvanlar təcrid olunmuş vəziyyətdə saxlanılmalıdır

Mümkün olduqda və göstəriş olduqda, yoluxucu xəstəliklərin yayılmasını minimuma endirmək məqsədilə xəstə heyvanlar fermada təcrid olunmuş vəziyyətdə saxlanılmalıdır. Xəstə heyvanlar üçün ayrı binalar təmin edilməli və / yaxud onlar ən sonda sağılmalıdır. Vaxtında müalicə xəstəlik törədicilərinin yayılmasını məhdudlaşdırır. Xəstə heyvanlarla təmasdan sonra avadanlıq təmizlənməli və dezinfeksiya edilməli və həmin heyvanlarla təmasda olan şəxsləri infeksiyalardan qorunmaq üçün tədbirlər görülməlidir.

1.3.6 Xəstə və müalicə olunan heyvanların südünü ayırmaq

Xəstə və müalicə olunan heyvanların südünü ayırmaq üçün müvafiq prosedurlara əməl edilməlidir. Bu cür süd insanlar tərəfindən istehlak üçün uyğun deyil və təsərrüfatda saxlandıqda, onların üzərinə məhz bu cür süd olduğunu göstərən etiketlər vurulmalıdır. Çarpaz çirklənmənin qarşısını almaq üçün sağım avadanlıqları və qabları yaxşı-yaxşı təmizlənməlidir.

1.3.7 Bütün müalicələrin yazılı qeydlərini aparmaq və sağalmış heyvanları müvafiq şəkildə müəyyən etmək

Fermada südlük heyvanlarla məşğul olan işçi heyətin, baytar həkimlərin və digərlərinin hansı heyvanlarda hansı müalicələrin aparıldığını bilmələri vacibdir. Müalicə olunan heyvanları asanlıqla müəyyən etmək və yerli qaydalara uyğun olaraq müvafiq təfərrüatları qeyd etmək və süd və ətənin gözləmə müddətlərini tənzimləmək üçün müvafiq sistem yaradılmalıdır.

1.3.8 Əhəlinin sağlamlığına təsir edən bilən heyvan mənşəli xəstəliklərlə (zoonozlarla) mübarizə

Zoonozlarla mübarizə aparmaq üçün yerli normalara və OIE-nin tövsiyələrinə riayət olunmalıdır. Məqsəd heyvanlar arasında insan sağlamlığı baxımından əhəmiyyətli olan xəstəlikləri insanlar üçün təhlükəli olmayan səviyyədə saxlamaqdır. Heyvanları müvafiq qaydalara uyğun saxlamaqla və gigiyenik normalara riayət etməklə infeksiya və xəstəliklərin insanlara birbaşa keçməsinin qarşısı alınmalıdır. Heyvan tullantılarının və cəmdəklərinin təhlükəsiz şəkildə utilizasiyası təmin edilməlidir. Südün nəcis və sidik və ya digər heyvan tullantıları ilə çirklənməsinin qarşısı alınmalıdır. Xəstə heyvanların südündən insanların istehlakı üçün istifadə olunmamalıdır. Fermalardan gələn çiy südü içməklə yaranan risklər aradan qaldırılmalıdır.

1.4 Bütün kimyəvi dərmanlardan və baytarlıq dərmanlarından göstərişlərə uyğun istifadə etmək

1.4.1 Yalnız müvafiq qanunvericiliyə uyğun olaraq tədarükü və istifadəsinə icazə verilən kimyəvi dərmanlardan istifadə etmək

Yalnız müvafiq orqan tərəfindən qiymətləndirilmiş və südçülükdə istifadə üçün uçota alınmış kimyəvi dərmanlardan istifadə edilməlidir.

1.4.2 Təlimatlara uyğun olaraq kimyəvi dərmanlardan istifadə etmək, dozaları diqqətlə hesablamaq və müvafiq saxlama müddətinə əməl etmək¹⁰

Təsdiq olunduğu məqsəd üçün və etiketdəki göstərişlərə uyğun olaraq kənd təsərrüfatı və baytarlıq təyinatlı kimyəvi dərmanlardan istifadə potensial riskləri aradan qaldırmaqla yanaşı proqnozlaşdırıla bilən nəticə verir. Südçülük təsərrüfatları heyvanların sağlamlığına və məhsuldarlığına, istifadəçinin sağlamlığına, ətraf mühitə və ya süd və ət məhsullarının təhlükəsizliyinə və keyfiyyətinə mənfi təsir göstərən kimyəvi dərmanların istifadəsinə yol verməmək üçün bütün kimyəvi dərmanların istifadəsinə tənzimləməlidirlər.

¹⁰ Gözləmə müddəti (və ya çəkinmə müddəti) kimyəvi məhsulun son tətbiqi və ya tətbiqi ilə ilk otarılma, ət üçün kəsim və/yaxud insanlar tərəfindən istehlak olunmaq üçün südün toplanması arasında gözlənilməli olan minimum müddətdir.

Süddə qalıq maddələrin qalmasına səbəb ola biləcək kimyəvi dərmanlar barədə məlumatlı olmaq tələb olunur. Bu cür maddələrə yuyucu vasitələr, əmcək dezinfeksiyaediciləri, süd məhsulları üçün dezinfeksiyaedicilər, antiparazitlər, antibiotiklər, herbisidlər, pestisidlər və funqisidlər aid ola bilər.

Südcülük təsərrüfatları:

- kimyəvi dərmanlardan yalnız icazə verilən məqsədlər üçün istifadə etməlidirlər. Məsələn, süd verən heyvanlar heç vaxt emal və ya hər hansı şəkildə insan istehlakı üçün nəzərdə tutulan sağlam inəklərin müalicəsi üçün tövsiyə edilməyən baytarlıq məhsulları ilə müalicə edilməməlidir;
- dərman vasitəsinin üzərindəki etiketi oxumalıdırlar, çünki etikətdə dərman vasitəsinin qanuni və təhlükəsiz istifadəsi ilə bağlı bütün məlumatlar verilir;
- etikətdə verilmiş tövsiyələrə və hər hansı kimyəvi dərmanın pasportuna və ya risk qiymətləndirməsinə;
- müəyyən edilmiş gözləmə müddətlərinə riayət etməlidirlər.

1.4.3 Baytarlıq dərmanlarını¹¹ yalnız baytar həkimlər tərəfindən müəyyən edilmiş qaydada istifadə etmək

Baytarlıq dərmanları insanlar, heyvanlar və qida təhlükəsizliyi üçün risklər yaradır və onların tədarükü və istifadəsinə xüsusi nəzarət edilir.

Yalnız təsdiq edilmiş baytarlıq dərmanları, etikətdəki göstərişlərə uyğun olaraq tövsiyə olunan dozada və ya baytar həkim tərəfindən təyin edildiyi və ya tövsiyə etdiyi qaydada istifadə edilməlidir. Müvafiq gözləmə müddətlərinə riayət edilməlidir.

Məhsullarından qida istehsal olunan heyvanların müalicəsi üçün nəzərdə tutulan bütün baytarlıq dərmanları və kimyəvi dərmanların etikətdə göstərilmiş gözləmə müddəti olmalıdır. Əgər etikətdəki göstərişlərə ciddi əməl olunmazsa, qeyd olunan gözləmə müddəti etibarlı olmayacaq. Əgər gözləmə müddəti göstərilməyibsə və ya etikətdə təlimat yoxdursa, məhsul istifadə edilməməlidir.

Baytarlıq dərmanlarının etiketindəki tövsiyələrə zidd istifadəsi "təyinatı üzrə olmayan istifadə" adlanır və əlavə risklər yaradır. Baytarlıq dərmanlarının etiketdəki təyinatından kənar istifadəsi yalnız ciddi baytar nəzarəti altında və milli/regional normalara uyğun olaraq həyata keçirilməlidir.

1.4.4 Kimyəvi və baytarlıq dərmanlarını təhlükəsiz şəkildə saxlamaq və onları məsuliyyətlə utilizasiya etmək

Kimyəvi və baytarlıq dərmanları qeyri-düzgün istifadə olunmaması və ya bilməyərəkdən süd və yemi çirkləndirməməsi üçün təhlükəsiz şəkildə saxlanılmalıdır. Məhsulun son istifadə tarixləri yoxlanılmalı və nəzarətdə saxlanılmalıdır. Həmçinin kimyəvi dərmanlar və onların qabları heyvanların və ya təsərrüfat mühitinin çirklənməsinə səbəb olmayacaq şəkildə utilizasiya edilməlidir.

¹¹ Baytarlıq dərmanları heyvanların müalicəsi üçün satılan kimyəvi və bioloji məhsullardır, həmin məhsulların təyinatına uyğun olub-olmamasını müəyyənləşdirmək üçün müstəqil yoxlama orqanları tərəfindən onların sübut edilmiş effektivliyi və təhlükəsizliyi yoxlanılır. Bu dərmanların alınmasına icazə vermək və onların istifadəsinin məqsəduyğun olduğunu təsdiqləmək üçün baytar həkimdən resept tələb oluna bilər.

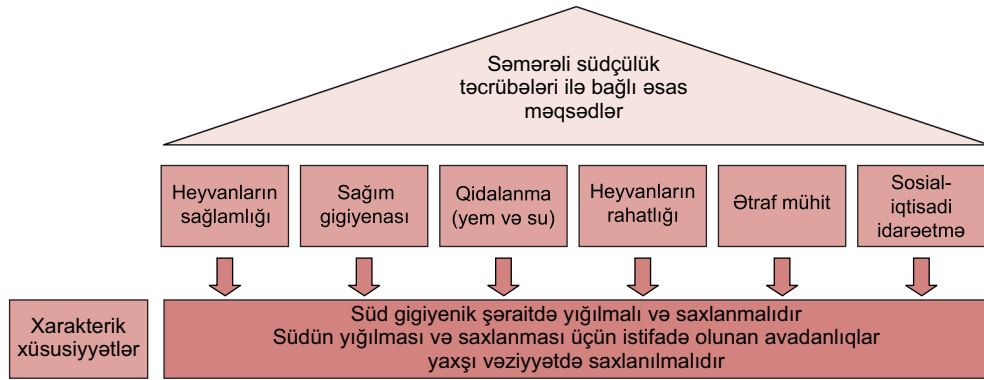
2. SAĞIM GİGIYENASI

Sağım südçülük təsərrüfatlarında müəyyənədicə fəaliyyət növüdür. İstehlakçılar südün keyfiyyəti ilə bağlı yüksək standartlar tələb etdiklərindən, sağımın idarə olunması mikrob, kimyəvi və fiziki çirklənməni minimuma endirmək məqsədi daşıyır. Sağımın idarə olunması heyvanların sağlamlığını və südün keyfiyyətini təmin etməklə, heyvanlardan südün tez və effektiv şəkildə sağılması prosesinin bütün aspektlərini əhatə edir.

Sağım prosedurlarının gündəlik həyata keçirilməsində ardıcılıq, südçülük təsərrüfatlarının sağım baxımından səmərəli idarə olunmasının mühüm komponentlərindən biridir.

Bu faktiki məlumatlarda südün yığılmasını və gigiyenik şəraitdə saxlanmasını və südün yığılması və saxlanması üçün istifadə olunan avadanlıqların yaxşı saxlanılmasını təmin edən təcrübələr təsvir edilmişdir. Sağım gigiyenası üçün təklif olunan kənd təsərrüfatı təcrübələri aşağıdakı başlıqlar altında verilmişdir:

- Sağım prosedurunun heyvanlara zərər yetirməməsi və ya çirkləndiricilərin¹² südə keçməsinə səbəb olmaması təmin edilməlidir.
- Sağımın gigiyenik şəraitdə aparılması təmin edilməlidir.
- Sağımdan sonra südlə düzgün davranılmalıdır.

2.1 Sağım prosedurlarının heyvanlara zərər yetirməməsini və ya südə çirkləndirici maddələrin qarışmamasını təmin etmək

2.1.1 Xüsusi sağım rejimi tələb edən ayrı-ayrı heyvanları müəyyən etmək

Ayrı-ayrı heyvanlar onlarla təmasda olan bütün insanlar tərəfindən asanlıqla fərqləndirilə bilməlidir. İstifadə olunan sistem daimi olmalı və ayrı-ayrı heyvanların doğumdan ölənə kimi identifikasiyasına imkan verməlidir. Sağım zamanı xüsusi rəftar tələb edən heyvanları, məsələn, müalicə olunan və ya xəstə heyvanları və ya insan istehlakı üçün uyğun olmayan süd verən heyvanları fərqləndirmək üçün fermalarda əlavə müvəqqəti identifikasiya sistemləri mövcud olmalıdır.

2.1.2 İnəyin yelinin sağım üçün hazırlanmasını təmin etmək

Sağımdan əvvəl çirklə əmcəklər yuyularaq qurudulmalıdır. Yalnız əmcəkləri təmiz və quru olan inəklər sağılmalıdır.

Yelin və əmcəklər kliniki mastiti göstərə biləcək hər hansı pozuntu hallarına qarşı yoxlanılmalıdır.

¹² Çirkləndirici dedikdə qida təhlükəsizliyinə və ya yararlılığına xələl gətirə bilən hər hansı bioloji və ya kimyəvi maddə, yad cisim və ya qəsdən qidaya əlavə olunmayan digər maddə başa düşülür.

Hər bir heyvan sağılmazdan əvvəl onun bulması çıxarıla və pozuntu hallarına görə yoxlanıla bilər. Bu, bəzi ölkələrdə süd verən heyvanlarla bağlı qanuni və ya müqavilə tələbi ola bilər.

2.1.3 Heyvanları ardıcıl sağım üsullarından istifadə edilməklə müntəzəm şəkildə sağmaq

Müntəzəm sağım vaxtları və rejimi müəyyən edilməlidir. Yaxşı sağım texnikasının davamlı şəkildə tətbiqi təmin edilməlidir. Yanlış və ya dəyişkən sağım üsulları daha yüksək mastit riski və heyvanın zədə alması ilə nəticələnə bilər.

Maşınla sağım üçün düzgün texnika:

- *sağımdan əvvəl heyvanları düzgün şəkildə hazırlamaq;*
- *stəkanları təmiz, quru əmcəklərə taxmaq;*
- *stəkanın bərkidilmə yerinə lazımsız havanın daxil olmasının qarşısını almaq;*
- *həddən artıq sağmamaq;*
- *stəkanları yumşaq şəkildə çıxarmaq;*
- *lazım olduqda, milli tövsiyələrə və normalara uyğun olaraq sağımdan sonra hər bir əmcəyə dezinfeksiyaedici vasitə sürtmək.*

Əllə sağım üçün düzgün texnika:

- *sağılacaq heyvanı ağrı və ya zədə verməyən üsulla bağlamaq;*
- *sağıcının əllərinin təmiz və quru olmasını təmin etmək;*
- *əmcəkləri sağım üçün hazırlamaq, onların təmiz və quru olmasından əmin olmaq;*
- *yalnız milli tövsiyə və normalara uyğun olaraq müvafiq əmcək sürtkü vasitələrindən istifadə etmək;*
- *heyvanı hər hansı narahatlıq, ağrı və ya zədəyə məruz qoymadan, ideal olaraq "fist-grip" üsulundan istifadə etməkləri əmcəkləri yumşaq şəkildə tutmaq;*
- *korroziyaya uğramayan, təmizlənməsi və dezinfeksiyası asan olan, südü korlamayan vedrələrdən istifadə etmək;*
- *yıqılan südü toz, kir, torpaq, sidik, peyin (nəcis) kimi yad maddələrlə çirkləndirməmək və milçəklərdən qorumaq;*
- *lazım olduqda, milli tövsiyə və normalara uyğun olaraq sağımdan sonra hər bir əmcəyi müvafiq əmcək sürtkü vasitələrindən istifadə etməklə dezinfeksiya etmək.*

2.1.4 Xəstə və ya müalicə olunan heyvanlardan sağılan südü müvafiq şəkildə utilizasiya olunmaq üçün ayırmaq

Südü insan tərəfindən istehlak olunmaq üçün yararsız olan heyvanlar ən sonda və ya ayrıca vedrə və ya aparatla sağılmalıdır. Normal olmayan süd insanlar, heyvanlar və ətraf mühit üçün yaratdığı riskə uyğun şəkildə saxlanılmalı və ya atılmalıdır.

2.1.5 Sağım avadanlığının düzgün quraşdırılmasını və saxlanmasını təmin etmək

Sağım üçün istifadə olunan avadanlığın hazırlanması, quraşdırılması, istifadəsi və texniki xidməti üçün istehsalçıların tövsiyələrinə və yerli, regional və ya milli tövsiyələrə əməl edilməlidir. Aşınma əlaməti aşkar edilərsə, tez xarab olan komponentlər yoxlanılmalı və dəyişdirilməlidir. Südlə, təmizləyici, dezinfeksiyaedici mayelərlə təmasda olan sağım avadanlığı üçün istifadə olunan materiallar kifayət qədər davamlı materiallardan hazırlanmalı və südün rəngini dəyişdirməməlidir.

Sağım avadanlığında təmizləyici və dezinfeksiyaedici vasitələrdən istifadə edərkən istehsalçının təlimatlarına, o cümlədən istifadədən sonra yuyulma tələblərinə riayət edilməlidir. Yalnız müvafiq orqan tərəfindən istifadəsi təsdiqlənmiş təmizləyici və dezinfeksiyaedici vasitələrdən istifadə edilməlidir. Bu kimyəvi dərmanlar süd və ya sağım avadanlığına mənfi təsir göstərməyəcək şəkildə istifadə edilməlidir. Gündəlik istifadə olunan dərmanlardan başqa bütün kimyəvi dərmanları süd saxlama yerindən uzaqda, kilidlənə bilən yerdə saxlanılmalıdır.

2.1.6 Kifayət qədər təmiz su təchizatı təmin etmək

Sağım işləri, südlə təmasda olan avadanlığın təmizlənməsi və sağım zalının təmizlənməsi üçün kifayət qədər təmiz su ehtiyatı olmalıdır.

Suyun keyfiyyəti təyinatı üzrə istifadəyə uyğun olmalıdır. Süd istehsalında istifadə olunan suyun keyfiyyəti ilə bağlı standartlar, südlə təmasda olan səthlərin təmizlənməsində içməli suyun istifadəsi də daxil olmaqla, bir çox ölkədə məcburidir.

2.2 Sağımın gigiyenik şəraitdə aparılmasını təmin etmək

2.2.1 Saxlanılma yerinin hər zaman təmiz olmasını təmin etmək

Yelinin çirklənməsini azaltmaq və beləliklə də yelinin sağlamlığını qorumaq məqsədilə heyvanların saxlanıldığı yerlərdə yüksək təmizlik standartı hər zaman təmin edilməlidir. Heyvanların saxlanıldığı yerlər:

- yaxşı drenaj, havalandırma təmin edəcək və heyvanların zədələnməsinin qarşısını alacaq şəkildə dizayn edilməlidir;
- uyğun ölçüdə olmalı, heyvanın və sürünün ölçüsü nəzərə alınmaqla layihələndirilməlidir;
- gigiyenik vəziyyətdə saxlanılan adekvat yataq imkanlarına malik olmalıdır.

Bütün burdaq və yataq yerləri təmiz və quru saxlanılmalıdır (məsələn, yataq yerlərini tez-tez dəyişməklə). Peyini təmizləmək üçün keçidlər mütəmadi olaraq təmizlənməli və ya qaşınmalıdır.

2.2.2 Sağım yerinin təmiz saxlanmasını təmin etmək

Sağım yeri onun təmiz və səliqəli saxlanmasına imkan verəcək şəkildə dizayn olunmalıdır. Sağım yeri:

- asan təmizlənməli;
- təmiz su təchizatına malik olmalı;
- tullantı emal edən vasitələrə malik olmalı;
- kifayət qədər temperatur tənzimləməsi, havalandırma və işıqlandırmaya malik olmalıdır.

Yüksək təmizlik standartı tətbiq etmək üçün saxlama meydançaları inşa edilməlidir.

2.2.3 Sağıcıların əsas gigiyena qaydalarına riayət etdiklərindən əmin olmaq

Sağıcı:

- uyğun və təmiz iş paltarları geyinməli;
- xüsusilə sağım zamanı əlləri və qolları təmiz saxlamalı;
- kəsikləri və ya yaraları bağlamalı;
- südlə keçən hər hansı yoluxucu xəstəliyi olmamalıdır.

2.2.4 Sağım avadanlığının hər sağımdan sonra təmizlənməsini və lazım gəldikdə dezinfeksiya edilməsini təmin etmək

Sağım avadanlığının hər istifadədən əvvəl təmiz olmasını təmin etmək və işlək vəziyyətə gətirilməlidir. Səyyar sağım avadanlığı istifadə olunursa, bu, hər istifadə arasında təmizlik anlamına gələ bilər.

Sağım avadanlığının təmizlənməsi və yaxud dezinfeksiyası üçün təsdiqlənmiş kimyəvi dərmanlardan istifadə edilməlidir. Lazımı temperatura qədər qızdırılan uyğun keyfiyyətli sudan istifadə olunmalıdır. Südlə təmasda olan səthlər tələb olunduğu kimi və milli tövsiyə və normalara uyğun olaraq dezinfeksiya edilməlidir.

2.3 Sağımdan sonra südlə düzgün davranmaq

2.3.1 Südün müəyyən edilmiş müddətdə soyudulması və ya emal üçün çatdırılmasını təmin etmək

Süd sağıldıqdan sonra mümkün qədər tez lazımı saxlama temperaturuna qədər və müəyyən edilmiş vaxtda soyudulmalıdır. Soyudulma vaxtları və saxlama temperaturaları müvafiq orqan tərəfindən müəyyən edilmiş hədlərə uyğun olmalıdır.

Südün soyudulması və ya emalının təsərrüfatdan kənar həyata keçirildiyi inkişaf etməkdə olan ölkələrdə sağımla süd toplama mərkəzinə çatdırılma arasında keçən müddətlə bağlı məhdudiyyətlər tətbiq oluna bilər.

2.3.2 Südün saxlanıldığı yerin təmiz və səliqəli olmasını təmin etmək

Süd sağım yerindən kənar saxlanmalıdır. Südün saxlanıldığı yer:

- *təmiz və yığılmış zibildən, daimi istifadə olunmayan məhsul və kimyəvi dərmanlardan və hər hansı yem məhsullarından təmizlənməli;*
- *əl yuma və qurutma vasitələrinə malik olmalı;*
- *təmizlənməsi asan olmalı və zərərvericilərə qarşı mübarizə tədbirləri görülməlidir.*

2.3.3 Süd saxlama avadanlığının müəyyən edilmiş temperaturda süd saxlamaq üçün uyğun olmasını təmin etmək

Saxlama avadanlığı süd aparılana qədər onu lazımı temperaturda saxlaya bilməli və südü bulandırmayan materiallardan hazırlanmalıdır.

Süd saxlama çənləri mövcud, qəbul edilmiş standartlara uyğun hazırlanmalı, süd soyuducu sistemlərində nasazlıqların qarşısını almaq üçün müntəzəm texniki xidmət və servis proqramı olmalıdır. Süd saxlama çənləri südün temperaturunu yoxlamaq üçün termometrle təchiz olunmalı və saxlama temperaturları ilə bağlı müvafiq qeydlər aparılmalıdır. Bütün avadanlıqların düzgün işlədiyindən əmin olmaq lazımdır.

2.3.4 Süd saxlama avadanlığının təmizlənməsini və zəruri hallarda hər dəfə süd töküldükdən sonra dezinfeksiya edilməsini təmin etmək

Süd saxlama avadanlığının istifadə edilməzdən əvvəl təmiz olmasını təmin etmək üçün təmizlənməli və lazım olduqda hər dəfə süd töküldükdən sonra dezinfeksiya olunmalıdır. Südlə təmasda olan səthlər milli tövsiyə və normalara uyğun olaraq tələb olunduğu qaydada dezinfeksiya edilməlidir.

2.3.5 Südün açıq şəkildə toplanması üçün maneəsiz giriş təmin etmək

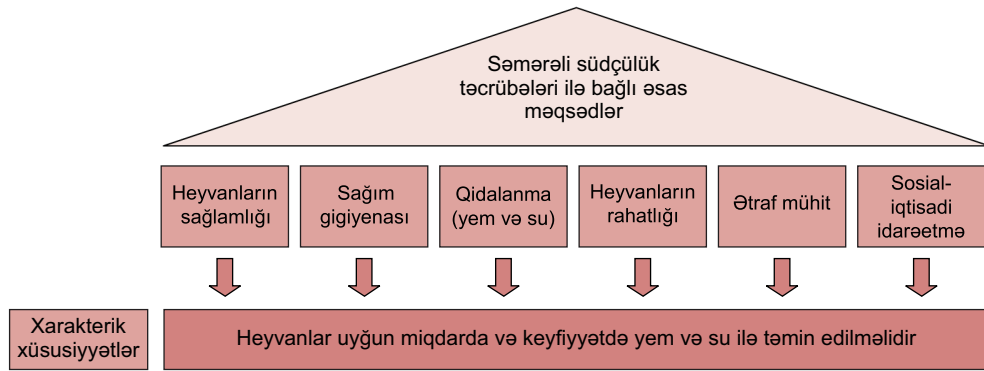
Südün təhlükəsiz toplanmasını təmin etmək üçün südün saxlanıldığı yere maneəsiz giriş təmin edilməlidir. Südün toplandığı yere girişdə heyvanların keçdiyi yollar, palçıq və digər potensial çirkləndiricilər olmamalıdır.

3. QIDALANMA (YEM VƏ SU)

Verilən yemin və suyun miqdarı və keyfiyyəti əsasən südlük heyvanın sağlamlığını və məhsuldarlığını, südünün keyfiyyətini və təhlükəsizliyini müəyyən edir.

Bu faktiki məlumatlarda heyvanların qidalanması, yəni həm yemlənməsi, həm də suvarılması baxımından südçülük təsərrüfatlarının səmərəli idarə olunması təsvir edilir. Təklif olunan təcrübələr aşağıdakı başlıqlar altında verilmişdir:

- *Yem və su təchizatını etibarlı mənbələrdən təmin etmək.*
- *Heyvan yeminin və suyunun uyğun kəmiyyət və keyfiyyətdə olmasını təmin etmək.*
- *Yemin saxlanması şəraitinə nəzarət etmək.*
- *Təsərrüfata gətirilən yem məhsullarının izlənməsini təmin etmək.*

3.1 Yem və su təchizatını etibarlı mənbələrdən təmin etmək

3.1.1 Sürünün yem və suya olan tələbatının ödənilməsini təmin etmək üçün qabaqcadan planlaşdırma aparmaq

Sürünün yem və su tələbatı büdcəsinin qabaqcadan tərtib olunması riski azaldır və südçülük təsərrüfatına daha ucuz yem mənbələri müəyyənləşdirməkdə kömək edə bilər. Yem və suya olan tələbatların qabaqcadan planlaşdırılması təsərrüfatın dayanıqlılığını artırır.

Bütün mal-qaranın adekvat çıxışını təmin etmək üçün müvafiq yemləmə və suvarma üsullarından və infrastrukturdan istifadə edilməlidir.

3.1.2 Yem yetişdirərkən qidalandırıcı maddələr, suvarma və zərərvericilərlə mübarizə baxımından etibarlı metodlardan istifadə etmək

Bir çox təsərrüfat sistemləri mal-qaranı özlərinin yetişdirdikləri yemlə yemləyirlər. Südçülük təsərrüfatlarının səmərəli idarə olunmasına təsərrüfatda əkinə qidalandırıcı maddələrinin verilməsinə nəzarət, o cümlədən yem istehsalı üçün işlənmiş suların və gübrələrin düzgün istifadəsi daxildir. Suvarma suyu kimi məhdud resurslar da səmərəli şəkildə idarə edilməlidir. Zərərvericilərə qarşı kompleks strategiyaların tətbiqi kimyəvi dərmanlardan istifadəni azalda bilər.

3.1.3 Ferma üçün istehsal vasitələrini dayanıqlı sistemlər tətbiq edən təchizatçılardan əldə etmək

Mümkün olduqda, südçülük təsərrüfatları yem, su, gübrə və enerji kimi istehsal vəsaitlərini dayanıqlı təcrübələr tətbiq edən təchizatçılardan almaq barədə düşünməli və beləliklə, öz müəssisələrinin ətraf mühitə təsirini azaltmalıdırlar.

3.2 Heyvan yemi və suyun uyğun miqdarda və keyfiyyətdə olmasını təmin etmək

3.2.1 Heyvanların yem ehtiyaclarının ödənilməsini təmin etmək

Südlük heyvanlar fizioloji ehtiyaclarına uyğun olaraq gündəlik kifayət qədər yem və su ilə təmin edilməlidir. Yemin keyfiyyəti və miqdarı, o cümlədən müvafiq lif miqdarı heyvanın yaşı, bədən çəkisi, laktasiya mərhələsi, məhsuldarlıq səviyyəsi, böyüməsi, boğazlığı, fəallığı və iqlim amilləri ilə uyğun olmalıdır.

Hər bir heyvanın yem və su tələbatını ödəmək üçün kifayət qədər məkan və zaman ayrılmalıdır. Bəslənmənin düzgün idarə edilməsi rəqabət təzyiqini azaldacaq və ayrı-ayrı heyvanlar arasında aqressiv davranışları azaldacaq.

3.2.2 Südlük heyvanlara verilən yemin təyinatına uyğun olmasına və onların südünün və ya ətinin keyfiyyətinə və ya təhlükəsizliyinə mənfi təsir göstərməsinə nail olmaq

Südçülük təsərrüfatları südlük heyvanlara verilən yemin tərkibində heyvanların sağlamlığına və ya bu heyvanlardan alınan südün və ya ətin təhlükəsizliyinə və ya keyfiyyətinə təhlükə yaradan kimyəvi qalıqların, toksinlərin və ya digər çirkləndiricilərin olmamasından əmin olmalıdırlar. Buna, otlaqlarda istifadə olunan kənd təsərrüfatı təyinatlı kimyəvi dərmanların və təsərrüfatda yetişdirilən heyvan yemi bitkilərinin etiketlərindəki göstərişlərə diqqətlə riayət etməklə nail olmaq mümkündür. Təsərrüfatdan kənar təchizatçılardan əvvəlki kimyəvi emallar və yemin heyvan yemi kimi uyğunluğuna dair zəmanət alınmalıdır.

Çirklənmiş yem və ya zəhərli bitkilərin südlük heyvanlar tərəfindən istehlak edilə biləcəyi ərazilər hasarlanmalı və ya giriş məhdudlaşdırılmalıdır. Heyvanlara yedirdilməzdən əvvəl yemdə çirklənmə və ya xarab olma əlamətləri yoxlanılmalıdır.

3.2.3 Müvafiq keyfiyyətli su ilə təmin etmək və su təchizatını müntəzəm olaraq yoxlamaq və nəzarətdə saxlamaq

Su ehtiyatlarını bilərəkdən baş verməyən çirklənmədən qorumaq üçün hasarlamaq tələb olunur. Su ehtiyatları uyğun keyfiyyətdə və nəcisiz olmalıdır.

Su mənbələrinə çoxlu çirkləndiricilər daxil ola bilər və insanların, mal-qaranın sağlamlığını və ya çirklənmiş su ilə yuyulan sağım avadanlığının təhlükəsizliyini təhdid edə bilər. Ən çox yayılmış çirkləndiricilərə patogen mikroorqanizmlər və onların toksinləri, həmçinin pestisidlər, neft, həlledicilər və nitratlar kimi zəhərli kimyəvi maddələr aiddir.

Suyun heyvanların içməsi üçün uyğunluğu ilə bağlı hər hansı narahatlıq yaranarsa, müvafiq orqanlarla əlaqə saxlanılmalı və su yoxlanılmalıdır.

3.2.4 Kimyəvi dərmanlar və yem məhsulları üçün müxtəlif avadanlıqlardan istifadə etmək

Həç vaxt kənd təsərrüfatı və / yaxud baytarlıq təyinatlı kimyəvi dərmanlar südlük mal-qara üçün yem və ya su üçün istifadə olunan avadanlıq və ya qurğularda qarışdırılmamalıdır. Qalıqlar avadanlıqda qala və ya dağılmalar, havaya yayılma, geri sifonlama effektləri və s. vasitəsilə çarpaz çirklənmə baş verə bilər.

3.2.5 Kimyəvi dərmanların otlaqlarda və yem bitkilərində düzgün istifadə olunmasını təmin etmək və gözləmə müddətlərinə riayət etmək

Əkinlərə və otlaqlara verilən bütün kimyəvi maddələrin ciddi qeydiyyatı aparılmalı və otlaqlarda gözləmə müddətlərinə ciddi riayət olunmalıdır. Heyvanların otlaq və ya yem yığımı üçün dərmanlanmış sahəyə daxil olmasına icazə verməzdən əvvəl həmişə həmin dərmanların verilmə miqdarı və gözləmə müddətləri ilə əlaqədar etikətdə qeyd olunan göstərişlərə əməl edilməlidir. Puskürtmə texnologiyaları ilə əlaqədar həmişə təsdiqlənmiş proseslərə riayət olunmalıdır.

Otlaqlar pestisidlərin verilmə əlamətləri ilə əlaqədar yoxlanılmalıdır. Yem bitkilərində herbisidlə zədələnmə əlamətləri axtarılmalıdır. Əgər həmin əlamətlər varsa, heyvanların otlamasına icazə verilməzdən əvvəl əlavə araşdırma aparılmalıdır.

Otlaqlara və əkinlərə kənd təsərrüfatı təyinatlı kimyəvi dərmanlar verilirəndə püskürtmə zamanı çirklənmə ehtimalı nəzərə alınmalıdır. Püskürtmə həyata keçirildikdən sonra heyvanlara su içməyə icazə verərkən adekvat ehtiyat tədbirləri görülməlidir.

Təsərrüfatınızda və qonşu sahələrdə püskürtmə zamanı kimyəvi dərman qalıqları çirklənmə mənbəyi ola biləcəyindən kimyəvi dərmanların əvvəlki və hazırkı istifadəsi haqqında məlumat əldə edilməlidir. Yem və ya torpaq alarkən həmişə otlaq sahəsində əvvəllər kənd təsərrüfatı təyinatlı kimyəvi maddələrin istifadə tarixi haqqında məlumat əldə edilməli və yaxud qalıqlardan şübhələndikdə, torpaq və ya bitki testi həyata keçirilməlidir.

3.2.6 Heyvan yemlərinin və ya onların komponentlərinin müalicəsi üçün yalnız təsdiq edilmiş kimyəvi dərmanlardan istifadə etmək və gözləmə müddətlərinə riayət etmək

Yalnız südçülük təsərrüfatlarında istifadəsinə icazə verilən kimyəvi dərmanlardan istifadə edilməlidir.

Kimyəvi dərmanlardan ehtiyatla istifadə olunmalıdır ki, onların təsadüfən yemə, suya və nəticədə südə qarışmasının qarşısı alınсын.

Kimyəvi dərmanlardan istehsalçıların tövsiyələrinə uyğun istifadə edilməlidir. Yemlərdə və ya otlaqlarda və ya ətraflarında istifadə ediləcək bütün kimyəvi dərmanların etiketləri ətlük-südlük heyvanlarla uyğunluq, süd üçün gözləmə vaxtı tələbləri, düzgün istifadə dozaları və məhsulların konsentrasiyası baxımından oxunmalıdır.

Gözləmə müddətləri otlaqlara, yem bitkilərinə və aqrokimyəvi dərmanlar vurulmaqla saxlanılan taxıllara da şamil oluna bilər. Əgər məhsul insanların istifadəsi üçün nəzərdə tutulubsa, müxtəlif gözləmə müddətləri tətbiq oluna bilər.

3.3 Yemin saxlanma şəraitinə nəzarət

3.3.1 Müxtəlif cinslər üçün nəzərdə tutulmuş ayrı-ayrı yemlər

Milli normalara əməl edilməlidir ki, heyvan mənşəli heç bir qadağan olunmuş maddə südlük heyvan yemi rasionlarına daxil olmasın.

3.3.2 Yemin xarab olmasının və ya çirklənməsinin qarşısını almaq üçün müvafiq saxlanma şəraiti təmin etmək

Bu məhsulların saxlandığı və qarışdırıldığı yerlərdə heyvanların çirkləndiricilərlə təmasda olmaması təmin edilməlidir. Bu cür yerlər yaxşı havalandırılmalıdır, çünki zəhərli buxarlar ətrafa yayıla bilər.

Yem çirkləndiricilərdən qorunmalıdır. Pestisidlər, işlənmiş toxumlar, dərmanlı yemlər və gübrələr düzgün qaydada saxlanılmalı və işlənə bilər. Herbisidlər kənd təsərrüfatı təyinatlı digər kimyəvi dərmanlardan, gübrələrdən və toxumlardan ayrı saxlanılmalıdır. Saxlanılan yem üçün müvafiq zərərvericilərə qarşı mübarizə proqramı tətbiq edilməlidir.

Saman və quru yemlər nəm mühitdən qorunmalıdır. Silos və digər fermentləşdirilmiş məhsullar germetik şəraitdə saxlanılmalıdır.

3.3.3 Kiflənmiş və ya keyfiyyətsiz yemdən imtina etmək

Südlük heyvanlara hər hansı kifli yem verilməməlidir. Geniş çeşidli yemlərdə xüsusilə düzgün qaydada saxlanılmadıqda südə keçə biləcək zəhərli göbələk toksinləri ola bilər. Yemdə bitki və ya heyvan mənşəli qalıqlar, metal, plastik, ip və digər arzuolunmaz cisimlər kimi digər ümumi çirkləndiricilərin olub-olmadığına nəzarət edilməlidir.

3.4 Təsərrüfata gətirilən yem məhsullarının izlənməsini təmin etmək

3.4.1 Mümkün olduqda, heyvan yemini təsdiq edilmiş keyfiyyətə zəmanət proqramı olan təchizatçılardan almaq

Yem satın alınarsa, yem təchizatçısının zəmanət proqramına malik olduğundan müvafiq qalıqları və xəstəlikləri izləyə və istifadə olunan inqrediyentləri öz mənbəyinə qədər izləyə bildiyindən əmin olmaq tələb olunur. Satıcıdan müvafiq təchizat bəyannaməsi tələb edilməlidir.

3.4.2 Təsərrüfata gətirilən bütün yem və ya yem inqrediyentlərinin uçotunu aparmaq

Fermaya gətirilən bütün yem və ya yem inqrediyentlərinin uçotu və izlənməsi üçün müvafiq sistem mövcud olmalıdır. Hər yem tədarükü zamanı satıcı bəyannaməsi və yaxud yazılı yük qaiməsi tələb olunmalıdır. Təsərrüfatda yemlərə tətbiq olunan bütün prosesləri (bitki və taxılla bağlı həyata keçirilən proseslər də daxil olmaqla) identifikasiya olunmalı və izlənməlidir.

4. HEYVANLARA QAYĞI¹³

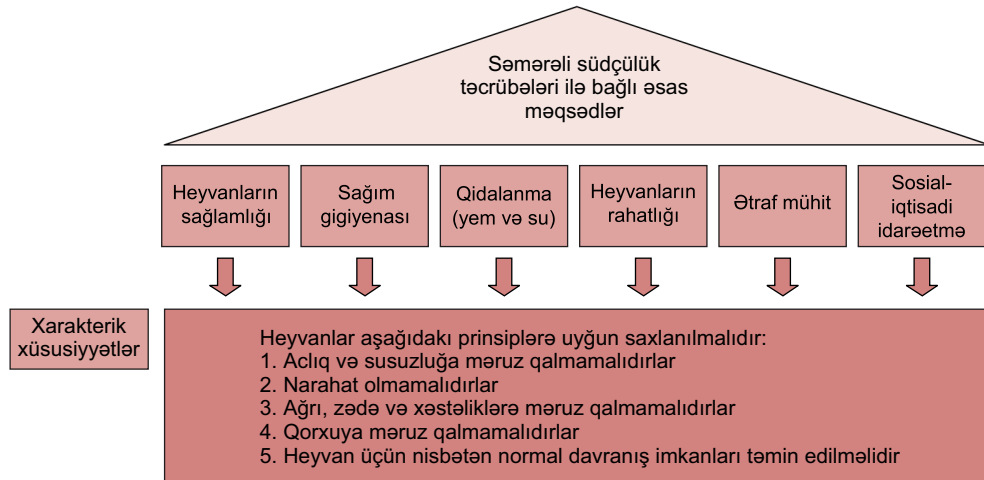
Əslində heyvanlara qayğı təsərrüfatdakı heyvanlara həssas qulluq üsullarının tətbiqidir. Heyvanlara qayğı ilk növbədə heyvanın rahatlığı ilə bağlıdır.

Ümumiyyətlə, istehlakçılar heyvanlara qayğı standartlarının yüksək olmasını qıdanın təhlükəsiz, sağlam və keyfiyyətli olmasının göstəricisi kimi qəbul edirlər. Heyvanlara qayğı standartları təsərrüfat daxili qida keyfiyyəti və qida təhlükəsizliyi sxemlərinin əksəriyyətinə daxil edilmişdir.

Heyvanlara qayğı ilə bağlı bir çox normalarda heyvanlara qayğı ilə bağlı ən yaxşı təsərrüfat təcrübəsini dəstəkləməli olan "beş sərbəstlik"¹⁴ sadalanmışdır. Bu beş sərbəstlik heyvanlara qayğı ilə bağlı kompleks konsepsiyanı təşkil edir.

Bu məlumat bölməsində heyvanlara qayğı ilə əlaqədar səmərəli kənd təsərrüfatı təcrübələri təsvir edilmişdir. Onlar beş sərbəstliyi əks etdirmək məqsədilə hazırlanmışdır:

- Heyvanların susuzluq, aclıq və qida çatışmazlığına məruz qalmamasını təmin etmək.
- Heyvanların narahat olmamasını təmin etmək.
- Heyvanların ağrı, zədə və xəstəliklərə məruz qalmamasını təmin etmək.
- Heyvanların qorxmamasını təmin etmək.
- Heyvanlar üçün nisbətən normal davranış imkanları yaratmaq.

4.1. Heyvanların susuzluqdan, aclıqdan və qida çatışmazlığına məruz qalmamasını təmin etmək

4.1.1 Bütün heyvanları hər gün kifayət qədər yem və su ilə təmin etmək

Südlük mal-qaranın fizioloji ehtiyaclarından asılı olaraq onlara kifayət qədər yem verilməlidir. Onların tələbatları yaşa, bədən çəkisi, laktasiya mərhələsi, məhsuldarlıq səviyyəsi, böyümə, boğazlıq, fəaliyyət və ətraf mühitə görə dəyişir. Heyvanlar arasında aqressiv davranışları azaltmaq və bütün mal-qara üçün kifayət qədər yem əldə etmək imkanını yaratmaq üçün yemləmə və sulama yerlərinin ətrafında kifayət qədər yer təmin edilməlidir.

¹³ Heyvanların rahatlığı ilə bağlı ətraflı məlumat üçün, IDF-in Süd İstehsalında heyvanların rahatlığı ilə bağlı Təlimatına (2008) (IDF Guide to Good Welfare in Dairy Production 2008) müraciət edin www.fil-idf.org.

¹⁴ Birləşmiş Krallığın Heyvan hüquqlarını müdafiə Şurasının (Farm Animal Welfare Council, UK) "Beş sərbəstlik" adlı ('Five Freedoms') sənədindən götürülmüşdür, www.fawc.org.uk

Heyvanın yemlənmə tələblərinə əsaslanaraq yemin keyfiyyəti (dadlılığı və qida tərkibi) də nəzərə alınmalıdır. Yemləmə rasionu heyvanın qidalı maddələrə olan ehtiyaclarını ödəyə bilmirsa, yem əlavələri barədə düşünülməlidir. Heyvanlar balanslaşdırılmış şəkildə yemlənməli və təmiz sudan məhdudiyetsiz şəkildə istifadə edə bilməlidirlər.

4.1.2 Adekvat su və yem tədarükünü təmin etmək məqsədilə hər heyvan başına düşən yem və yaxud əlavə yem təchizatını tənzimləmək

Heyvanların baş sıxlığını müəyyənləşdirərkən onların sayı, fizioloji ehtiyacları və yemlərin qidalılıq keyfiyyəti lazımı qaydada nəzərə alınmalı və bütün heyvanların hər gün kifayət qədər suya çıxışı olmalıdır.

4.1.3 Heyvanları zəhərli bitkilərdən və digər zərərli maddələrdən qorumaq

Heyvanların zəhərli bitkilərə və ferma zibillikləri kimi çirklənmiş ərazilərə daxil olmasının qarşısı alınmalıdır. Heyvanları kiflənməmiş yemlərlə bəsləmək olmaz.

Otlaqların çirklənməsinin qarşısını almaq üçün kimyəvi dərmanları etibarlı şəkildə saxlanılmalı və otlaq və yemlərin işlənməsi zamanı gözləmə müddətlərinə riayət edilməlidir.

4.1.4 Müntəzəm olaraq yoxlanılan və təmin olunan keyfiyyətli su təchizatı həyata keçirmək

Heyvanların təmiz şirin su təchizatına sərbəst çıxışı olmalıdır. Mütəmadi olaraq su çanaqları və ya təknələri təmizlənməli və tam işlək vəziyyətdə olduqlarına əmin olmaq üçün yoxlanılmalıdır. Su təchizatı pik tələblərə cavab vermək üçün kifayət qədər olmalıdır. Su təknələri sürüdə heç bir heyvanın susuz qalmaması üçün kifayət qədər tez dolmalıdır. Müvafiq olaraq, suyun donması və ya həddindən artıq istiləşməsi risklərini minimuma endirmək üçün bütün ağlabatan addımlar atılmalıdır.

Tullanı suları və otlaq və yem bitkilərinə verilən kimyəvi dərmanların qarışdığı sular mal-qaranın su ehtiyatları ilə qarışmamalıdır.

4.2 Heyvanların narahat olmamasını təmin etmək

4.2.1 Binaları və doldurub-boşaltma qurğularını maneələrdən və təhlükələr yaratmayacaq şəkildə layihələndirmək və quraşdırmaq

Heyvanların saxlanması və yaxud sağım tövlələrinin layihələndirilməsi və tikintisi zamanı heyvanların sərbəst hərəkəti nəzərə alınmalıdır. Dalanlardan, dik və sürüşkən yollardan imtina edilməlidir. Südcülük qurğularının elektrik naqillərinin təhlükəsiz şəkildə çəkilməsi və düzgün torpaqlanması təmin edilməlidir.

4.2.2 Kifayət qədər yer və təmiz yataq yeri təmin etmək

Qısa müddətli olsa belə, heyvanların həddindən artıq sıxlığına yol verilməməlidir. Heyvan qrupundakı heyvanların sayı idarə oluna bilən həddə saxlanılmalı və aqressiv rəqabət davranışlarını azaltmaq üçün adekvat yemlənmə və suvarılma sahəsi təmin edilməlidir.

Südlük mal-qara cinslərinin əksəriyyətində sürü instinkləri yüksək inkişaf etmişdir. Mümkün olarsa heyvanlar eyni çəki və ölçüyə görə qruplaşdırılmalıdır. Xüsusilə yetişkən və axtalanmamış erkəklər arasında döyüşləri azaltmaq üçün sürüdə cütləşməyə nəzarət edilməlidir.

Qapalı yerdə saxlanılan heyvanların rahat şəkildə dincəlməsi üçün kifayət qədər yer təmin edilməli və beton kimi sərt səthlərdən istifadə edilməməlidir. Bu sahələr təmiz saxlanılmalıdır (məsələn, yataq yerlərini tez-tez təmizləməklə). Otlaq sahələri tez-tez dəyişilməklə və kifayət qədər drenaja malik olmaq şərti ilə adətən istirahət üçün əlverişlidir.

4.2.3 Heyvanları əlverişsiz hava şəraitindən və onun nəticələrindən qorumaq

Mümkün olduğu qədər, heyvanlar əlverişsiz hava şəraiti və onun nəticələrindən qorunmalıdır. Buraya ekstremal hava şəraiti, yem çatışmazlığı, qeyri-mövsümi dəyişiklik, və soyuq və ya istilik stresinə səbəb olan digər stress amilləri daxildir. Kölgə və ya xırda dəlikli çiləyici və spreylər kimi alternativ sərincəmə vasitələrindən istifadə imkanları nəzərdən keçirilməlidir. Soyuq şəraitdə sığınacaq, məsələn, küləkqoruyucu talvarlar və komalar, eləcə də əlavə yem təmin edilməlidir. Bəzi ərazilərdə ildırım siperləri ilə təchiz olunmuş daimi sığınacaqlardan istifadə edilə bilər. Südlük heyvanları fəvqəladə hallardan (məsələn, ehtiyat enerji təchizatı vasitəsilə), təbii fəlakətlərdən (məsələn, yanğın, quraqlıq, qar, daşqın) qorumaq üçün, daşqın zamanı hündür yer, adekvat yanğından mühafizə vasitələrinin təmin edilməsi və evakuasiya təminatları kimi planlar mövcud olmalıdır.

4.2.4 Qapalı şəraitdə saxlanılan heyvanları lazımi havalandırma ilə təmin etmək

Heyvanların saxlanılması üçün nəzərdə tutulan bütün binalar rütubəti aradan qaldırmaq, istiliyin ötürülməsinə imkan vermək və karbon qazı, ammonyak və ya şlam qazları kimi qazların yığılmasının qarşısını almaq üçün kifayət qədər təmiz havanın sirkulyasiyasına imkan verməklə adekvat şəkildə havalandırılmalıdır.

4.2.5 Heyvanların saxlanıldığı və hərəkət etdikləri yerlərdə uyğun döşəmə və ayaqaltılar təmin etmək

Döşəmələr sürüşkənlik və ya nahamarlıq səbəbindən sürüşmək və zədələnmək ehtimallarını minimuma endirəcək formada olmalıdır. Həddindən artıq nahamar beton və ya iti çıxıntılar və daşları olan səthlər dırnaqların həddindən artıq aşınmasına səbəb ola və ya heyvanların dırnağına girə, nəticədə onlarda axsaqlıq yarada bilər. Uyğun olmayan döşəmələr dırnaqların yeyilməsinə və yaralanmalara səbəb ola bilər. İkinci dərəcəli dırnaq infeksiyalarına səbəb olan dırnaq aşınmalarını azaltmaq üçün heyvan cığırlarında qoruyucu döşəmə örtüklərindən (məsələn, rezin örtüklər və ya digər sürüşməyən səthlərdən) istifadə oluna bilər.

4.2.6 Yükləmə-boşaltma zamanı heyvanları xəsarət və əziyyətlərdən qorumaq və onların daşınması üçün müvafiq şərait yaratmaq

Daşınma südlük heyvanların rahatlığı üçün risklər yarada bilər. Yükləmə və boşaltma vasitələri adekvat olmalı və müvafiq olduqda heyvan ağılında su olmalıdır. Nəqliyyat vasitəsində heyvanları təhlükəsiz saxlamaq üçün uyğun konstruksiya, yaxşı dayaq və kifayət qədər yer olmalıdır. Qanunla müəyyən edilmiş rahatlıq (yem, suvarma və istirahət) tələblərinin yerinə yetirilməsini təmin etmək üçün daha uzun məsafələrə daşınmalar hərtərəfli planlaşdırılmalıdır.

4.3 Heyvanların ağrı, xəsarət və xəstəliklərdən qorumaq

4.3.1 Sürünün sağlamlığını səmərəli şəkildə təmin etmək məqsədilə proqram hazırlamaq və heyvanları mütəmadi olaraq müayinə etmək

Xəsarət və / yaxud xəstəlikləri aşkar etmək üçün heyvanlar mütəmadi olaraq yoxlanılmalıdır. Sürünün sağlamlığının müalicə və profilaktik idarə edilməsi üçün proqramlar hazırlanmalıdır.

4.3.2 Lüzumsuz ağrıya səbəb olan prosedur və metodlardan istifadə etməmək

Baytarlıqla əlaqəli işləri yerinə yetirən insanlar, xüsusilə də yatırıma, buynuzların çıxarılması, axtalama və s. kimi ağrıya səbəb ola biləcək proseduraları yerinə yetirmək üçün müvafiq bacarıqlara malik olmalıdırlar. Cərrahiyyə tipli prosedurlar üçün gigiyena qaydalarına ciddi riayət olunmalıdır. Müvafiq olduqda, alternativ heyvandarlıq təcrübələri nəzərdən keçirilməlidir.

4.3.3 Müvafiq doğum və süddən kəsmə təcrübələrinə riayət etmək

Törədiçi seçimi (doğuşun asanlıığı üçün); təhlükəsiz doğum vasitələri; və tələb olunduqda operativ, peşəkar yardımın təmin edilməsi üçün heyvanların müntəzəm yoxlanılması kimi məsələlərin nəzərə alındığı müvafiq doğum planı hazırlanmalıdır.

Yeni doğulmuş buzovlara doğuşdan dərhal sonra bulama verilməlidir. Cavan südlük heyvanlar kifayət qədər quru yem qəbul etməyə başladıqdan sonra süddən ayrılmalıdırlar.

4.3.4 Cavan südlük heyvanların satışı üçün müvafiq proseduralar olmalıdır

Daşınmaq üçün kifayət qədər dözümlü olana qədər buzovlar satışa çıxarılmamalıdırlar. Adekvat bədən çəkisi və göbəyin quruması yaxşı göstəricilərdir. Heyvanların rahatlığına dair normalarda və ya praktiki qaydalarda nəzərdə tutulmuş müvafiq daşınma şərtlərinə əməl edilməlidir.

4.3.5 Axsaxlığa qarşı qoruma

Axsaxlıq hallarını minimuma endirmək üçün ciğırlar, həyətlər, sağım tövlələri və yaşayış yerləri inşa edilməlidir. Axsaxlığı minimuma endirmək üçün dırnaqlara müntəzəm qulluq edilməli və heyvanların qida rasionuna düzəlişlər edilməlidir. Əsas səbəbləri müəyyənləşdirmək və lazımı şəkildə müalicə etmək üçün axsaxlıqla bağlı araşdırmalar aparılmalıdır. Heyvanlara öz sürətləri ilə yerimək imkanı verilməlidir.

4.3.6 Süd verən heyvanların müntəzəm olaraq süd verməsi

Heyvanlarda həddindən artıq stress yaratmayan və laktasiya mərhələsinə uyğun müntəzəm sağım rejimi müəyyənləşdirilməlidir.

4.3.7 Heyvanlara zərər verə biləcəyi üçün qeyri-müvafiq sağım metodlarından çəkinmək

Qeyri-müvafiq sağım təcrübələri heyvanların əhval-ruhiyyəsinə və məhsuldarlığına təsir göstərə bilər. Sağım avadanlığına yaxşı qulluq edilməli və müntəzəm texniki xidmət göstərilməlidir.

4.3.8 Heyvanlar təsərrüfatda eftanaziya olunduqda, onlara lazımsız stress və ya ağrı verməmək

Xəstə və ya ağrı çəkən heyvanları məhv etmək lazım gəldikdə, bu, dərhal və lazımsız ağrılara yol verilməyəcək şəkildə edilməlidir.

4.4 Heyvanların qorxmamasını təmin etmək

4.4.1 Fermanın infrastrukturunu və sürünün idarə olunma qaydalarını müəyyənləşdirərkən heyvanların davranışlarını nəzərə almaq

Südlük heyvanların təbii davranışlarından faydalanmaq üçün obyektlərin məqbul şəkildə dizayn olunması heyvanların hərəkətini gücləndirə, heyvanların daşınması zamanı tələb olunan mənfi qarşılıqlı təsirlərin sayını azalda bilər. Yaxşı dizayn edilmiş nəqliyyat vasitələrindən istifadə edilməklə sakit, ardıcıl daşınma təcrübələri qorxu, və stressi azaltmaqla məhsuldarlığı və təhlükəsizliyi daha yaxşı təmin edir.

4.4.2 Mal-qara ilə davranış və heyvandarlıq bacarıqlarını inkişaf etdirmək üçün müvafiq təlimlər keçmək

Heyvanlara qayğı göstərmək üçün onlarla müvafiq rəftar və heyvandarlıq bacarıqlarının olması əsas amillərdir. Heyvanlara səriştəli, səylə qulluq edilmədikdə, onların rahatlığına təhlükə yaranır.

Bacarıqlı operator aşağıdakıları bacarmalıdır:

- heyvanların sağlam olub-olmadığını müəyyənləşdirmək;
- heyvanların davranışındakı dəyişiklik əhəmiyyətini anlamaq;
- baytarlıq müalicəsinin nə zaman tələb olunduğunu bilmək;
- profilaktik müalicə kimi planlaşdırılmış sürü sağlamlığının idarə edilməsi proqramını və zəruri hallarda peyvənd vurmaq və ya peyvənd proqramlarını icra etmək;
- heyvanların müvafiq yemlənmə və otlaqların idarə edilməsi proqramlarını həyata keçirmək;
- ümumi şəraitin (qapalı və ya açıq havada) heyvanların sağlamlıq və rahatlığına töhfə vermək üçün adekvat olub olmadığını müəyyənləşdirmək;
- istehsal sisteminin miqyasına və texniki tələblərinə uyğun idarəetmə bacarıqlarına malik olmaq;
- heyvanlarla şəfqətlə və uyğun şəkildə davranmaq;
- potensial problemləri təxmin etmək və zəruri qabaqlayıcı tədbirlər görmək.

İşçilər məhsulun keyfiyyəti, təhlükəsizliyi və s. ilə bağlı bütün müvafiq milli qaydalar və əsas sənaye standartları, təminat planları ilə tanış olmalı və onlara əməl etməlidirlər. İşçilər qaydalara və ya təminat planlarına riayət olunduğunu nümayiş etdirmək üçün uçot aparılmasını təmin etməlidirlər. Heyvanların idarə olunması, becərilməsi ilə məşğul olan insanlar heyvanların rahatlığı ilə bağlı problemləri həll edə və ya müvafiq düzəlişlər edə bilən texnoloji inkişafı haqqında biliklərini daim yeniləməlidirlər.

4.4.3 Mal-qara üçün uyğun olan qurğu və avadanlıqlardan istifadə etmək

Heyvanlar üçün istifadə olunan qurğu və avadanlıqlar müvafiq olmalı, yaxşı dizayn edilməli və saxlanılmalıdır. Bu, həm insanların, həm də heyvanların zədələnməsinin qarşısını ala bilər. Avadanlıqların ehtiyatlı istifadəsi heyvanlarda qorxunu azalda bilər və onları idarə etməyi asan və təhlükəsiz edə bilər. Qorxuya və ya narahatlığa səbəb ola biləcək qurğu və ya avadanlıqların aspektlərini müəyyən etmək üçün heyvanların davranışlarına nəzarət edilməlidir.

4.5 Heyvanlar üçün nisbətən normal davranış imkanları yaratmaq

4.5.1 Heyvanların istirahəti və sosial davranışlarına lüzumsuz şəkildə xələl gətirməyən sürü idarəetmə və heyvandarlıq prosedurlarından istifadə etmək

Südcülük sortlarının çoxu sürü heyvanlarıdır. Sürü idarəçiliyi və onların təbii davranışlarına, məsələn, naxır, qidalanma, reproduktiv və istirahət davranışlarına lüzumsuz şəkildə xələl gətirməyən heyvandarlıq prosedurlarından istifadə edilməlidir. Bu həm də o deməkdir ki, bu fəaliyyətlər üçün kifayət qədər yer ayrılmalıdır.

Heyvanların gündəlik müayinə(lər)i zamanı hər hansı qeyri-normal davranış yoxlanılmalıdır. Hər bir heyvanın lazımi şəkildə qidalanması üçün kifayət qədər yer olduğundan və faktiki olaraq yem yediyindən əmin olmaq lazımdır. Heyvanın qidalanmaması xəstəliyin erkən əlaməti ola bilər.

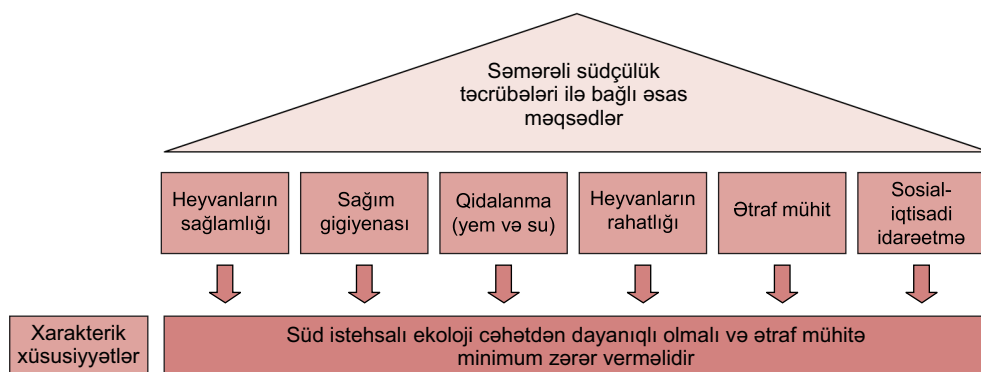
Yaşlı və axtalanmamış erkəklər yaxşı temperamenti təşviq edəcək şəkildə idarə olunmalıdır.

5. ƏTRAF MÜHİT

Getdikcə istehlakçılar qida istehsalının dayanıqlı olması və ətraf mühitə uyğun olaraq həyata keçirilməsi ilə bağlı narahatlıq keçirirlər. Bu narahatlıqları aradan qaldırmaq üçün südçülük təsərrüfatlarının təbii resurslardan səmərəli istifadə edərək və ətraf mühitə hər hansı mənfi təsiri minimuma endirməklə daha geniş ictimaiyyətin gözləntilərinə cavab verən şəkildə süd istehsal etməsi vacibdir. Hər bir südçülük təsərrüfatı ətraf mühitin dayanıqlılığını artıran idarəetmə təcrübələrini və səmərəli əkinçilik xüsusiyyətlərini yaxşılaşdırmaqla öz sahəsinin və müəssisəsinin gələcəyini qorumaqda rol oynaya bilər.

Ətraf mühitlə bağlı təklif olunan səmərəli kənd təsərrüfatı təcrübələri aşağıdakı başlıqlar altında verilmişdir:

- Ətraf mühit baxımından dayanıqlı əkinçilik sistemi tətbiq etmək.
- Müvafiq tullantıların idarə edilməsi sistemində malik olmaq.
- Südçülük təcrübələrinin yerli ətraf mühitə mənfi təsir göstərməməsini təmin etmək.

5.1 Ətraf mühit baxımından dayanıqlı əkinçilik sisteminin tətbiqi

5.1.1 Su və qidalandırıcı maddələr kimi təsərrüfat ehtiyatlarından səmərəli və dayanıqlı şəkildə istifadə etmək

Bəzi südçülük təsərrüfatı sistemləri suvarma suyu, gübrə və yem kimi kənar istehsal vasitələrindən əhəmiyyətli dərəcədə asılı olurlar. Südçülük təsərrüfatları bu resurslardan istifadənin kənd təsərrüfatı fəaliyyətləri həyata keçirdikləri torpaqlara qısa və uzunmüddətli təsirlərini nəzərə almalıdırlar. Onların yerli ətraf mühitə və yaxud icmaya daha geniş təsirləri də ola bilər. Südçülük təsərrüfatlarının səmərəli idarə olunması istehsal vasitələrindən səmərəli və dayanıqlı şəkildə istifadə etməklə məhsuldarlığı artırmaq məqsədi daşıyır.

5.1.2 Südçülük təsərrüfatında ətraf mühit çirkləndiricilərinin yaranmasını minimuma endirmək

Təsərrüfatdan çıxan ətraf mühit çirkləndiriciləri risklərini idarə edən təcrübələr ətraf mühiti qoruyur və təsərrüfat üçün də səmərəli ola bilər. Qidalandırıcı maddələr təsərrüfatdan kənar problemlər yarada bilsə də, onlar təsərrüfatlarda qiymətli resurslardan biridir. Gübrələrin diqqətli tətbiqi və tullantıların səmərəli idarə olunması planı təsərrüfatdan kənar təsirləri minimuma endirir və məhsuldarlığı artırır.

İstixana qazı emissiyalarına nəzarət etmək daha çətin ola bilər. Daha asan həzm oluna bilən qidalanma və gübrələrin düzgün tətbiqi kimi məhsuldarlığı yaxşılaşdıran təcrübələr istehsal olunan südün miqdarına nisbətən müvafiq olaraq metan və azot oksidi qazı emissiyalarını azalda bilər. Həm bitkilərin, həm də heyvanların qidalandırıcı maddələrə olan tələbatlarının lazımı qaydada ödənilməsini təmin etmək hər hansı potensial qidalandırıcı maddə itkisini azaltmağa/tənzimləməyə kömək edir.

5.1.3 Mal-qaranı ətraf mühit təsirlərini minimuma endirəcək şəkildə idarə etmək

Ətraf mühit təsirlərini minimuma endirən otlaq və heyvan saxlama strategiyaları həyata keçirilməlidir. Su yolları və digər həssas yerlər mal-qaradan təcrid olunmalıdır.

5.1.4 Enerji ehtiyatlarını düzgün seçmək və istifadə etmək

Südcülük təsərrüfatları fermalarının enerji istehlakını yoxlamalı və onu azaltmaq variantlarını nəzərdən keçirməlidirlər. Faydalı enerji mənbələri çirkli sular kimi süd istehsalı tullantılarından və süd soyutma sisteminin və ya avadanlıqların tullantılarından və itkiyə gedən istiliklərdən alınə bilər. Bəzi hallarda, elektrik enerjisi və yanacaq qalıqları kimi bərpa olunmayan enerji mənbələri günəş, bioyanacaq, geotermal və külək enerjisi və s. kimi bərpa olunan mənbələr hesabına tamamlana bilər.

5.1.5 Fermada biomüxtəlifliyi¹⁵ qorumaq və yaxud təşviq etmək

Südcülük təsərrüfatı fəaliyyətləri əksər hallarda yüksək dərəcədə dəyişdirilmiş mühitlərdə həyata keçirilsə də, biomüxtəlifliyi təşviq etmək üçün hələ də imkanlar mövcuddur. Mal-qaranı təcrid etmək üçün su axınları kimi həssas yerlər hasara alınmalıdır. Qeyri-məhsuldar torpaqları yerli bitkilər və heyvanlar üçün yaşayış yeri kimi ayrılmalıdır. Yerli səviyyədə qeyri-məhsuldar sahələri birləşdirərək təbii ekosistemin qalıqları qorunmalıdır.

5.2 Müvafiq tullantıların idarə edilməsi sistemə malik olmaq

5.2.1 Təsərrüfat tullantılarının müvafiq olaraq azaldılması, təkrar istifadəsi və ya təkrar emalı üsullarını tətbiq etmək

Tullantıları azaltmaq üsulları tətbiq edilməlidir. Təkrar istifadə və yaxud təkrar emal səmərəli südcülük təsərrüfatı üsullarıdır. Bir çox təsərrüfatlar avadanlıq və infraqstruktura düzgün qulluq etməklə və ya iş rejimlərində kiçik dəyişikliklər etməklə su və enerji istehlakını azalda bilər. Plastik, qutu və digər istehlak materiallarının təkrar emalı imkanları da araşdırılmalıdır.

5.2.2 Ətraf mühitin təsirlərini minimuma endirmək üçün tullantıların saxlanması və utilizasiyasını idarə etmək

Peyinliklər, duru peyin anbarları, təsərrüfat zibillikləri kimi tullantıların saxlandığı yerlər görünüş, qoxu baxımından yerli şəraiti, ətraf mühitin çirklənməsini və həşəratların yaranma riskini nəzərə alaraq müvafiq şəkildə yerləşdirilməlidir. Ətraf mühiti çirkləndirən axıntı riskini minimuma endirmək üçün daimi duru peyin anbarları, peyin yığınları sızma əlamətləri və gözlənilən struktur nasazlığı baxımından mütəmadi olaraq yoxlanılmalıdır. Ətraf mühitin çirklənməsinin, hər hansı potensial xəstəlik probleminin qarşısını almaq üçün tullantı süd, ölmüş mal-qara, plastik silos örtüyü, kənd təsərrüfatı təyinatlı kimyəvi dərmanlar və gübrə kimi digər tullantıların müvafiq qaydada utilizasiyası təmin edilməlidir. Milçəklərin və xəstəlik daşıyıcısı olan digər zərərvericilərin potensial çoxalma sahələri məhv edilməlidir.

¹⁵ Biomüxtəliflik və ya "bioloji müxtəliflik" ekosistemdəki müxtəlif həyat formaları ilə bağlıdır. Heyvandarlıq təsərrüfatı kontekstində bu, təsərrüfatda yaşayan həyat müxtəlifliyi (heyvan, bitki və digər həyat formaları) ilə bağlıdır.

Çirklənməyə səbəb olma riskini minimuma endirmək üçün peyin, duru peyin və digər üzvi tullantıların nə vaxt, harada və hansı sürətlə yayılacağını müəyyən etmək üçün tullantıların idarə edilməsinə dair sadə plan hazırlanmalıdır.

Tullantıların idarə edilməsinə dair planlarda aşağıdakılar nəzərə alınmalıdır:

- yerli normalara və ya müqavilə öhdəliklərinə riayət etmək;
- su axarlarının, gölməçələrin, göllərin, su anbarlarının, quyuların, tullantıların dayaz torpaqlara və, yaxud çatlamış süxurlara hopmasından yaranan yeraltı suların mümkün çirklənməsinin qarşısını almaq;
- meşəlik ərazilər, qorunan və ya tanınan flora və ya fauna zonaları kimi yaşayış sahələrinin potensial çirklənməsinin qarşısını almaq;
- su mənbələri, yaşayış sahələri və s. kimi həssas ərazilərin yaxınlığında adekvat bufer zonalarının (yayılmayan ərazilərin) yaradılmasını təmin etmək;
- maili torpaqlarda, ağır və ya su keçirməyən qruntlarda və daşqınlara məruz qalan ərazilərdə tətbiqin vaxtı və səviyyəsi;
- torpaq məhsuldarlığı yüksək olan ərazilərdə optimal gübrələmə səviyyələri;
- gübrə verilirken zamanı şaxta, donmuş torpaq, güclü yağış və / və ya sulu torpaqlar kimi mövcud və ya gözlənilən hava və torpaq şəraiti;
- milli və regional ekoloji nəzarət.

Bütün üzvi peyin tullantıları, o cümlədən duru peyin ətraf mühit üçün minimum risk olduqda yayılmalı və ya torpağa qarışdırılmalıdır.

5.3 Südcülük təsərrüfatı təcrübələrinin yerli ətraf mühitə mənfi təsir göstərməməsinin təmin etmək

5.3.1 Təsərrüfatda süd məhsullarının dövriyyəsinin təmin etmək

Südcülük təsərrüfatları yerli ətraf mühitin çirklənmə ehtimalını aradan qaldıran sistemlə tətbiq etməlidirlər.

Yağ, silos məhlulu, çirkli su və digər çirkləndirici maddələrin saxlanması üçün anbarlar təhlükəsiz yerdə yerləşdirilməli və qəzaların yerli su təchizatının çirklənməsinə səbəb olmasını təmin etmək üçün tədbirlər görülməlidir.

Kənd təsərrüfatı və ya baytarlıqda istifadə olunan kimyəvi dərmanların yerli ətraf mühitə yayılmaq ehtimalı olduqda onların atılmasına yol verilməməlidir.

5.3.2 Yerli ətraf mühitin çirklənməsinin qarşısını almaq üçün kənd təsərrüfatı və baytarlıq dərmanlarından və gübrələrdən düzgün istifadə etmək

Yalnız etiketindəki göstərişlərə uyğun olaraq təsdiqlənmiş kənd təsərrüfatı və baytarlıq kimyəvi dərmanlarından və dərmanlardan istifadə etməklə ətraf mühit qorunmalıdır. Təsərrüfatda kimyəvi dərmanların təhlükəsiz və etibarlı saxlanması təmin edilməli və onlar mümkün qədər süd saxlama yerlərindən uzaqda saxlanılmalıdırlar. İstifadə müddəti bitmiş və xarab kimyəvi dərmanların və kimyəvi qabların təhlükəsiz utilizasiyası təmin edilməlidir.

Təsərrüfatda zərərvericilərlə mübarizə məqsədilə zərərvericilərin çoxalma sahələrinin məhv edilməsi kimi bioloji və digər qeyri-kimyəvi üsullar nəzərdən keçirilməlidir. Müvafiq olduqda zərərvericilərə qarşı kompleks mübarizə üsulları tətbiq edilməlidir.

Gübrələr sahədən kənar qidalandırıcı maddələrə təsir riskini minimuma endirəcək şəkildə verilməlidir. Tərkibində toksinlər, ağır metallar və ya digər çirkləndiricilər olan gübrələrdən istifadə etməkdən çəkinmək tələb olunur. Boş gübrə torbalarının təhlükəsiz utilizasiyası və ya təkrar istifadəsi təmin edilməlidir.

5.3.3 Südçülük təsərrüfatı işlərinin ümumi gedişatının yüksək keyfiyyətli qida məhsulunun toplandığı müəssisə üçün uyğun olmasını təmin etmək

Südçülük təsərrüfatının landşaft üzərində potensial mənfi təsirini məhdudlaşdırmaq və süd məhsulları istehsalının müsbət imicini təmin etmək məqsədilə südçülük təsərrüfatları fermalara və fermaların ətraflarına aparıcı giriş yollarının təmiz olmasını, tövlələrin düzgün saxlanmasını və giriş yollarında südlük heyvanların tullantı sularının olmamasını təmin etməlidirlər. Südçülük əməliyyatının toz, qoxu, işıq, səs-küy, milçək və ya digər narahatlıqlara nəzarət etməklə qonşulara və ya yerli şəraitə təsir etməməsinə də diqqət yetirilməlidir.

6. SOSIAL-İQTİSADI İDARƏETMƏ

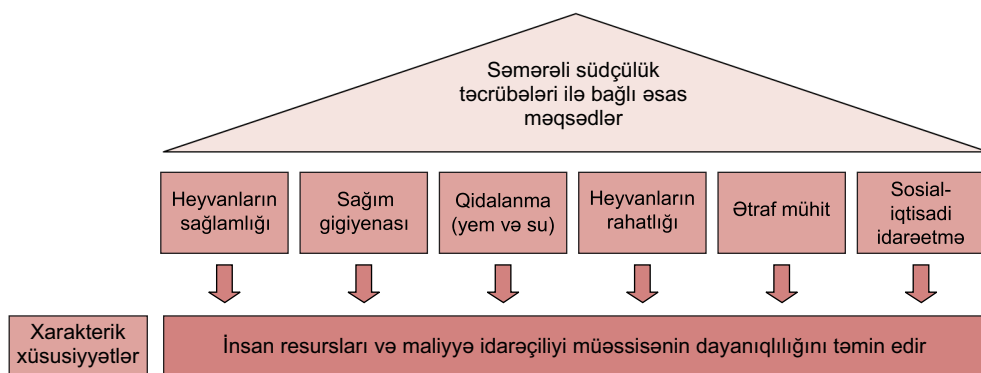
“Sosial məsuliyyətli” və “iqtisadi cəhətdən dayanıqlı” təsərrüfat üçün iki əsas riski aradan qaldırdığından səmərəli südçülük təcrübəsinin ayrılmaz hissəsidirlər.

Təsərrüfatda insan resurslarının idarə edilməsi və onlara qayğı müəssisənin dayanıqlılığı baxımından çox vacibdir. Dünyanın bir çox yerlərində bu, ilk növbədə fermerə və südçülük fermasında yaşayan digər şəxslərə şamil olunur. Bununla belə, südçülük təsərrüfatları işəgötürən, təbii ehtiyatların istehlakçısı və qonşulara potensial təsir kimi özlərinin daha geniş icmada oynadığı rolu da nəzərə almalıdırlar.

Eynilə, südçülük fermaları süd, ət və mal-qaradan ibarət olmaqla məhsul istehsal edən müəssisələrdir. Bütün müəssisələr kimi, südçülük təsərrüfatları da uzunmüddətli gələcəyə sahib olmaq üçün maliyyə cəhətdən sağlam olmalıdırlar.

Südçülük təsərrüfatlarının sosial-iqtisadi idarəetməsi üçün təklif olunan səmərəli kənd təsərrüfatı təcrübələri bunlardır:

- İnsan resurslarının səmərəli və məsuliyyətli idarə olunmasını həyata keçirmək.
- Təsərrüfat işlərinin təhlükəsiz və səriştəli şəkildə yerinə yetirilməsini təmin etmək.
- Müəssisəni maliyyə dayanıqlığını təmin etmək üçün idarə etmək.

6.1 İnsan resurslarının səmərəli və məsuliyyətli idarə edilməsini həyata keçirmək

6.1.1 Dayanıqlı iş təcrübələri həyata keçirmək

Südçülük fermasını idarə etmək çox məsuliyyətli işdir. Hətta kiçik torpaq sahibliyi miqyasında südçü-fermer gündəlik qayğı və diqqət tələb edən mal-qaradan keyfiyyətli ərzaq məhsullarının istehsalına görə cavabdehdir. Südçülük təsərrüfatları həm özlərinin, həm də ailələrinin və təsərrüfat işçilərinin sağlamlıq və rifahını nəzərə almalıdırlar. Hamının iş yükü ağılabatan və dayanıqlı olmalıdır. Bu baxımdan ferma məhsullarının ədalətli qiymətləndirilməsini təmin etməklə cəmiyyət də sūdçülük təsərrüfatları qarşısında məsuliyyət daşıyır.

6.1.2 İşçiləri milli qanunlara və təcrübəyə əsaslanaraq işə götürmək

Təsərrüfat işçiləri dəqiq müəyyən edilmiş və sənədləşdirilmiş şərtlərlə işə cəlb edilməlidir. Südçülük təsərrüfatının işçiləri öz vəzifələrini düzgün başa düşdükdə əmək məhsuldarlığı artır, beləliklə, sənədləşdirilmiş iş təsviri faydalı ola bilər. Əmək müqavilələri qanuni olmalıdır. Uşaq əməyi əksər ölkələrdə qeyri-qanuni, təhlükəli şəraitlərdə işə qeyri-müvafiqdir.

6.1.3 İnsan resurslarını səmərəli şəkildə idarə etmək, onların iş şəraitinin qüvvədə olan qanunlara və beynəlxalq konvensiyalara uyğun olmasını təmin etmək

Südcülük təsərrüfatları və işçilər südcülük təsərrüfatının tələb etdiyi fiziki və əqli yüklərin öhdəsindən gəlməyi bacarmalıdır.

Südcülük təsərrüfatlarının öz işçilərindən real gözləntiləri olmalıdır. Reyestrlər və açıq əlaqələr vasitəsilə gələcək planlaşdırma işçi qüvvəsinin məhsuldarlığında və təhlükəsizliyində mühüm rol oynayır. İş saatları dayanıqlı olmalı və qanunla müəyyən edilmiş hədləri aşmamalıdır.

6.1.4 Təsərrüfatda mövcud olan şəraitin müvafiq peşə sağlamlığı və təhlükəsizliyi tələblərinə uyğun olmasını təmin etmək

Təsərrüfatın avadanlıqları və infrastrukturunu təsərrüfat işçilərinin və ziyarətçilərin sağlamlığı və təhlükəsizliyi üçün risk yaratmamalıdır. Yaxşı dizayn və texniki xidmət bir çox riskləri aradan qaldırır. İri südlük heyvanları təhlükəsiz idarə etmək üçün qurğular olmalıdır. Tələb olunduqda fərdi qoruyucu vasitələr, tualetlər və yuyucu vasitələr təmin edilməlidir. Zoonozların qarşısını almaq üçün işçilər və yaxud heyvanlar üçün peyvənd nəzərdən keçirilməlidir. Görmə və eşitmə qabiliyyətinin yoxlanılması kimi müntəzəm sağlamlıq qiymətləndirmələri faydalı ola bilər.

6.2 Təsərrüfat işlərinin təhlükəsiz və bacarıqla yerinə yetirilməsini təmin etmək

6.2.1 Südcülük təsərrüfatında işləri yerinə yetirmək üçün müvafiq prosedurlara və avadanlıqlara malik olmaq

Təsərrüfatda görülən işlərin bütün təsərrüfat işçiləri tərəfindən təhlükəsiz, düzgün və ardıcıl yerinə yetirilməsini təmin etmək vacibdir. Fermer işçilərinin öz müəssisələrinə xas olan prosedurlardan xəbərdar olmasını və başa düşməsini təmin etməsi südcülük təsərrüfatlarının məsuliyyətidir. Onlar həmçinin konkret vəzifələrə kimin cavabdeh olduğunu aydın şəkildə müəyyən etməlidirlər.

Adətən Standart Əməliyyat Proseduru (SOP) adlanan və tapşırığın idarə olunan və təkrarlana bilən şəkildə necə yerinə yetirilməsini təfərrüatlandırıcı yazılı prosedura malik olmaq müsbət təcrübədir. Standart Əməliyyat Prosedurunda tapşırığı yerinə yetirmək üçün bütün tələblər, o cümlədən proses, avadanlıq və materialların təfərrüatları və hər hansı müvafiq risk və təhlükəsizlik məsələləri əhatə olunmalıdır. Potensial təhlükəli işlər üzrə risk qiymətləndirməsi aparmaq lazım ola bilər.

Səriştəlilik əsasında həyata keçirilən aydın prosedurlar işçi heyəti, heyvanların sağlamlığı, heyvanlara qayğı, südün keyfiyyəti və təhlükəsizliyi üçün riskləri minimuma endirir.

6.2.2 İşçiləri öz işlərinə uyğun olaraq öyrətmək/təlimləndirmək

Təsərrüfat işçilərini məhsuldar və təhlükəsiz işləmək üçün lazımı qaydada öyrətmək tələb olunur. Buraya iş mühiti və onların xüsusi iş funksiyası ilə rəsmi şəkildə tanış olmaq daxildir. Yeni işçilər öz vəzifələri ilə tanış olana və fermanın xüsusi idarəetmə sistemlərini və potensial riskləri başa düşənə qədər onlara səlahiyyətli bir şəxs tərəfindən nəzarət edilməlidir.

Mövcud işçilər üçün təlim imkanları da məhsuldarlığı və iş məmnunluğunu artırır. Təlim və təhsil imkanlarından təsərrüfat proseslərinə nəzarət etmək və davamlı təkmilləşdirmə üçün rəy bildirmək məqsədilə istifadə oluna bilər.

6.2.3 İşçilərin öz tapşırıqlarını bacarıqla yerinə yetirməsini təmin etmək

Yaxşı menecerlər fermada başqaları tərəfindən yerinə yetirilən tapşırıqların səriştəli və vaxtında yerinə yetirilməsini təmin edən sistemlərə malikdirlər. Vizual yoxlamalar, müvafiq qeydlərin aparılması və ya digər yoxlama üsulları ilə dəstəklənən səmərəli ünsiyyət yaxşı təcrübədir.

6.2.4 Təlim, məsləhət və müdaxilələr üçün səlahiyyətli şəxsləri seçmək

Kadr hazırlığını planlaşdırmaq və həyata keçirmək üçün səriştəli və ixtisaslı şəxslər seçilməlidir. Yalnız müvafiq ixtisas və ya biliklərə malik olan şəxslərdən və mənbelərdən məsləhət alınmalı və onlara əməl edilməlidir. Təsərrüfatda baytar həkimlər, sağım aparatının texniki işçiləri, süd məhsulları gigiyenası mütəxəssisləri, mühəsiblər və bu kimi işlərin yerinə yetirilməsi üçün müvafiq ixtisaslı və səlahiyyətli mütəxəssislərdən istifadə edilməlidir. Bir çox bölgələrdə heyvanların sağlamlığını, rahatlığını və qida təhlükəsizliyini təmin etmək üçün baytarlıq xidmətlərinin göstərilməsi yalnız qanunla müvafiq qeydiyyatdan keçmiş baytarlar tərəfindən təmin edilə bilər.

6.3 Müəssisəni maliyyə dayanıqlığını təmin etmək üçün idarə etmək

6.3.1 Maliyyə idarəetmə sistemlərini tətbiq etmək

Südcülük təsərrüfatlarının idarə olunmasını dəstəkləyən əksər qərarların təsərrüfat müəssisəsi üçün maliyyə təsiri vardır. Südcülük təsərrüfatını fermanın maliyyə vəziyyəti barədə faktiki məlumatlarla təmin edə biləcək uçot və mühəsibat sistemlərindən istifadə edilməlidir. Bu məlumatların əldə edilməsi düzgün qərar qəbulunun əsasını təşkil edir.

6.3.2 Müəssisənin məhsuldarlıq və yaxud gəlirlilik məqsədlərinə töhfə verən kənd təsərrüfatı təcrübələrini tətbiq etmək

Südcülük təsərrüfatları daim dəyişən fiziki və bazar mühitlərində fəaliyyət göstərir. Südcülük təsərrüfatlarının səmərəli idarə olunması dəyişikliklərə uyğunlaşmağı nəzərdə tutur. Südcülük təsərrüfatları məqsədlərinə uyğun gələn yeni texnologiyalar və təcrübələr tətbiq etməlidirlər. Nümunələrə dəyişən iqlimə daha uyğun olan müxtəlif yem bitkiləri sortları və ya suvarma təcrübələri daxildir. Yem və işçi qüvvəsi əksər südcülük ferması müəssisələri üçün əhəmiyyətli xərclərdir və buna görə də bu sahələrdəki təkmilləşdirmələr müəssisənin maliyyə dayanıqlığına ən böyük təsir göstərir. Dayanıqlı müəssisələr dəyişikliyə uyğunlaşır və öz əməliyyatlarını təkmilləşdirmək üçün yaranan kimi fürsətlərdən istifadə etməyə hazırdırlar.

6.3.3 Maliyyə risklərini idarə etmək üçün əvvəlcədən planlaşdırma aparmaq

Təsərrüfat müəssisəsi üçün maliyyə risklərini idarə etmək üçün həm təsərrüfat gəlirlərinin, həm də xərclərinin perspektiv büdcəsindən istifadə edilməlidir. Büdcələşdirmə gələcək pul vəsaitlərinin hərəkəti ilə bağlı problemlərin müəyyən edilməsinə və aradan qaldırılmasına kömək edə bilər, həmçinin hər hansı maliyyə xərclərini minimuma endirir.

FAO-NUN HEYVANLARIN YETİŞDİRİLMƏSİ VƏ SAĞLAMLIĞINA DAİR TƏLİMATI

1. Çeçə ziyanvericisi ilə mübarizə üzrə kompleks ərazi mübarizə proqramları üçün entomoloji ilkin məlumatların toplanması, 2008 (E)
2. Heyvanların genetik ehtiyatları üzrə milli strategiyaların və fəaliyyət planlarının hazırlanması, 2009 (E, F, S, R)
3. Heyvanların genetik resurslarının dayanıqlı idarə olunması üçün mal-qara yetişdirmə strategiyaları, 2010 (E, F, S)
4. Heyvan xəstəlikləri riskinin idarə edilməsinə dəyər zənciri yanaşması – Sahə tətbiqi üçün texniki əsaslar və praktiki çərçivə, 2011 (E)
5. Heyvandarlıq sektorunun icmallarının hazırlanması üçün təlimatlar, 2011 (E)
6. Heyvanların genetik resurslarının idarə edilməsi üçün institusional mexanizmin yaradılması, 2011 (E)
7. Heyvanların genetik ehtiyatlarının tədqiqi və monitorinqi, 2011 (E)
8. Sürçülük təsərrüfatlarının səmərəli idarə olunmasına dair təlimat, 2011 (E)

Əlçatanlıq: Oktyabr 2011

Ar – Ərəbcə	Çoxdilli – Çoxdilli
C – Çin *	Çap olunmur
E – İngiliscə	** Hazırlıq mərhələsindədir
F – Fransızca	° Elektron nəşr
S – İspanca	
R – Rusca	

FAO-nun heyvanların yetişdirilməsi və sağlamlığına dair Təlimatı FAO-nun səlahiyyətli Satış Agentləri vasitəsilə və ya birbaşa Satış və Marketinq Qrupundan, "FAO, Viale delle Terme di Caracalla, 00153 Roma, İtaliya" ünvanından əldə edilə bilər.

Digər nəşrləri bu linkdən əldə etmək olar:
<http://www.fao.org/ag/againfo/resources/en/publications.html>

Südçülük təsərrüfatlarının səmərəli idarə olunması üzrə Təlimatın hazırkı ikinci nəşri IDF/FAO-nun Fermerlərin İdarə edilməsi üzrə Daimi Komitəsinin IDF/FAO Layihə Qrupu tərəfindən hazırlanmışdır. Təlimat təhlükəsiz, keyfiyyətinə zəmanət verilən süd və süd məhsullarının istehsalını və marketinqini dəstəkləmək məqsədilə istənilən südlük sortdan süd istehsal edən südçülük təsərrüfatları üçün praktiki formatda yazılmışdır. Təlimatda təsərrüfat səviyyəsində istehlakçı təhlükəsizliyi ilə iqtisadi, sosial və ətraf mühitin idarə edilməsi arasındakı əlaqəyə diqqət yetirilmişdir. Dünyada südçülük təsərrüfatlarının istehsal sistemləri gəlirliliyi insan sağlamlığı, heyvanların sağlamlığı, heyvanlara qayğı və ətraf mühitin qorunması məsuliyyəti ilə əlaqələndirə bilməlidirlər. Bu Təlimatda ayrı-ayrı südçülük təsərrüfatlarına öz fermalarında bu məqsədlərə necə nail ola biləcəklərinə dair aktiv göstərişlər təqdim olunmuşdur. Təklif olunan təcrübələr ən qabaqcıl təcrübələri əks etdirən təlimatlardan və dünya üzrə mövcud zəmanət sxemlərindən götürüldüyündən, ayrı-ayrı təcrübələr müxtəlif südçülük regionlarına tətbiq baxımından fərqlidirlər. Onların hüquqi cəhətdən məcburi olması nəzərdə tutulmur və oxuculara öz vəziyyətlərinə uyğun olan təlimatları seçib tətbiq etmək təklif olunur.

ISBN 978-92-5-136613-4

9 7 8 9 2 5 1 3 6 6 1 3 4

BA0027AZ/1/07.22